

**MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I
HERCEGOVINE**

**IZVJEŠTAJ O POJAVAMA DISKRIMINACIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2022. GODINU**

Sarajevo, decembar 2023. godine

Sadržaj

1. UVOD	3
1.1. Uvodne napomene	3
1.2. Metodologija	3
1.3. Pregled prethodnih izvještaja o diskriminaciji	4
1.4. Antidiskriminacijske istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini	6
1.5. Ključni nalazi o slučajevima diskriminacije	7
1.6. Uočeni trendovi i problemi	9
2. PRAVNI OKVIR ZA SPRJEČAVANJE I ZABRANU DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	9
2.1. Međunarodni pravni okvir u oblasti ljudskih prava	9
2.2. Pravni okvir i relevantno zakonodavstvo	11
2.2.1. Zakon o zabrani diskriminacije	13
3. PODACI O PREDMETIMA I POJAVAMA DISKRIMINACIJE	14
3.1. Podaci o predmetima diskriminacije Ustavnog suda BiH	14
3.2. Podaci o predmetima diskriminacije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH.....	15
3.3. Podaci o pojavama i predmetima diskriminacije Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH	18
3.4. Podaci o predmetima i pojavama diskriminacije Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine	20
3.5. Podaci o predmetima diskriminacije Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava	20
3.6. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine	21
3.6.1. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine	21
3.6.2. Odgovori institucija Republike Srpske.....	22
3.6.3. Odgovor institucija Brčko distrikta BiH	22
3.6.4. Odgovori kantonalnih institucija u FBiH	22
3.7. Podaci prikupljeni kroz obradu predstavki/žalbi u Sektoru za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine	24
4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA O POJAVAMA I PREDMETIMA DISKRIMINACIJE	25
4.1. Analiza podataka Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine	25
4.2. Analiza podataka Institucije onbudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.....	35
4.3. Analiza odgovora i podataka ostalih institucija	36
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA SA PREPORUKAMA	36
5.1. Zaključna zapažanja	36
5.2. Preporuke.....	37

I. UVOD

I.1. Uvodne napomene

Sukladno članku 8. Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ministarstvo) obvezno je, u granicama zakonom utvrđenih nadležnosti i na temelju prikupljenih podataka o pojavama i opsegu diskriminacije, pripremati izvješće o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Ovo izvješće treba uključiti podatke i pokazatelje o slučajevima diskriminacije u Bosni i Hercegovini na godišnjoj razini.

Usljed dugoročnog problema u prikupljanju podataka u području diskriminacije, zbog neuspostavljanja evidencija u nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini o svim slučajevima prijavljene diskriminacije, na način propisan članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije, otežan je postupak prikupljanja podataka od nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini kao i sâm proces izrade izvještaja.

Prvi Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini Ministarstvo je pripremila 2015.godine, isti je usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Ministarstvo je pripremila Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za period 2016-2020.godina, koji je dostavljen Vijeću ministara Bosne i Hercegovine u decembru 2021.godine, ali isti nije razmatran od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ovo izvješće se odnosi na 2022.godinu, s fokusom na analizu dostavljenih pokazatelja za 2022.godinu.

Sukladno raspoloživim podacima, uz ovo izvješće predlažemo mjere za sprečavanje i suzbijanje pojava diskriminacije na način kako to propisuje član 8. stav (2) Zakona o zabrani diskriminacije.

I.2. Metodologija

S obzirom na to da još uvijek nije uspostavljena središnja baza podataka o predmetima diskriminacije, koju bi Ministarstvo koristilo za izradu izvješća, prikupljanje podataka od strane mjerodavnih institucija vršeno je na način da je upućen dopis institucijama da dostave podatke kojima raspolažu i to je trenutno jedini način na koji podaci mogu biti prikupljeni.

Za potrebe izrade ovog izvješća Ministarstvo je od mjerodavnih tijela i institucija na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini zatražilo informacije i podatke o pojavama diskriminacije za 2022.godinu, uključujući državnu i entitetsku razinu, kantone/županije unutar Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine.

Zatražena je dostava podataka i drugih informacija o slučajevima diskriminacije, kao i broju odluka i presuda u kojima je utvrđena diskriminacija razvrstane po oblicima i područjima diskriminacije.

Podaci za izradu ovog izvješća zatraženi su od sljedećih institucija:

- Ureda Registrara Ustavnog suda Bosne i Hercegovine;
- Ureda zastupnika Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava;
- Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine;

- Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine;
- Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine

- Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine;

- Vlade Federacije Bosne i Hercegovine;
- Vlade Republike Srpske;
- Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;

- Unskog-sanskog kantona/ županije;
- Zeničko-dobojskog kantona/ županije;
- Hercegovačko-neretvanskog kantona/ županije;
- Kantona/županije Posavske;
- Tuzlanskog kantona/ županije;
- Bosansko-podrinjskog kantona/ županije;
- Kantona/županije Središnja Bosna;
- Zapadno-hercegovačkog kantona/ županije;
- Sarajevskog kantona/županije;
- Hercegbosanskog kantona/županije.

1.3. Pregled prethodnih izvještaja o diskriminaciji

Izvještaj Ministarstva o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015.godinu, prvi je izvještaj koji je usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Izvještaj je usvojen na 34. sjednici Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održanoj 2.8.2016.godine i 22. sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održanoj 31.8.2016.godine.

Uz izvještaj je usvojen i Akcijski plan za praćenje provedbe zakonodavnih i drugih mjera za izvještajno razdoblje obuhvaćeno ovim izvještajem. Praćenje realizacije mjera iz navedenog akcijskog plana predstavljalo je osnovu za prikupljanje podataka o pojavama diskriminacije u narednim godinama.

Akcijskim planom za provedbu prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015./2016. godinu, predviđena je provedba ukupno 32 mjere koje su se odnosile na identificirane potencijalne oblike diskriminacije u područjima rada i zapošljavanja, obrazovanja, slobode govora i informiranja, prava mirnog uživanja imovine, jednakopravnosti spolova i prava LGBTI populacije, prava osoba s invaliditetom, nacionalnih manjina i slobode vjeroispovijedi.

Od ukupno 32 predložene mjere u proteklom razdoblju, 13 je realizirano skoro u cijelosti ili se nalazi u konačnoj fazi provedbe.

Tablica I. Analiza provedenih mjera iz prethodnog izvješća

Područje	Broj planiranih mjera	Djelomično provedena/u tijeku	Nije provedena	Provedena mjera
Rad i zapošljavanje	3	1	1	1
Obrazovanje	5	2	2	1
Sloboda govora i informiranje	1	/	/	1
Pravo mirnog uživanja imovine	1	/	1	/
Jednakopravnost spolova i prava LGBTI populacije	6	2	3	1
Osobe s invaliditetom	10	/	4	6
Nacionalne manjine	3	1	1	1
Sloboda vjeroispovijedi	3	/	1	2
UKUPNO	32	6	13	13

Mjere iz Akcijskog plana za provedbu prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015./2016. godinu koje nisu realizirane uglavnom su iz područja obrazovanja i tiču se izradbe specijalnog izvješća o pravu djece na obrazovanje u Bosni i Hercegovini koje je trebala izraditi Institucija Ombudsmana, iniciranja godišnjih izvješća o razvitku obrazovanja u Bosni i Hercegovini, osiguranja provedbe programa za edukaciju nastavnog kadra i osoblja u školama u svrhu promicanja etničke raznolikosti i integracije škola koje imaju evidentiran problem diskriminacije (segregacije) djece.

Kontinuitet u provedbi mjera koje se odnose na prevenciju ili zaštitu od diskriminacije odnosi se i na mjere obuhvaćene Akcijskim planom za rješavanje problema Roma u područjima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite za razdoblje 2017. – 2020. godine, Strategijom za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine za razdoblje 2016. – 2021. godine i Strategijom unapređenja društvenog položaja osoba s invaliditetom u Republici Srpskoj za razdoblje 2017. – 2026. godine.

Izveštaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2016. – 2020.godina s Akcijskim planom za praćenje provedbe zakonodavnih i drugih mjera, upućen je 29.12.2021.godine na Vijeće ministara Bosne i Hercegovine radi njegovog usvajanja ali nije razmatran od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, a samim tim i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, iz razloga što je povučen na zahtjev ovlaštenog predlagača.

I.4. Antidiskriminacijska istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini

Za izvještajni period relevantna su i sljedeća antidiskriminacijska istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini:

Izvještaj “Diskriminacija u Bosni i Hercegovini: percepcije, stavovi i iskustva javnosti”¹ - u ovom Izvještaju su predstavljeni rezultati istraživanja Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, koje je provedeno od 12. augusta do 13. septembra 2019. godine, a Izvještaj je objavljen 21. marta 2020.godine. Istraživanjem su ispitane percepcije, stavovi i lična iskustva na reprezentativnom uzorku od 1001 punoljetne osobe (523 muškaraca i 478 žena) u pogledu diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je provedeno metodom licem u lice, uz maksimalnu pogrešku uzorka +/- 3,1% i omogućilo je razmatranje rezultata na osnovu spola, dobi, prihoda i obrazovanja. Prema dostupnim podacima, ovo je prvo takvo istraživanje provedeno u Bosni i Hercegovini od 2011. godine. Istraživanje je pružilo jedinstven, ažuriran i uporediv uvid u stavove prema diskriminaciji da su najdiskriminiraniji Romi, LGBTI osoba i migranti te tipove i rasprostranjenost diskriminacije u Bosni i Hercegovini, posebno imajući u vidu da su ispitana i lična iskustva pojedinaca u vezi sa diskriminacijom te stavovi prema drugima.

Analiza sudske prakse u predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2021. godine.² - Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini objavila je 5. maja 2023.godine ovaj Izvještaj kako bi predstavila zaključke zasnovane na analizi sudske prakse u predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Izvještaj obuhvata period od sredine 2018. do sredine 2021. godine. Ovaj izvještaj je nastavak aktivnosti Misije u okviru praćenja rada pravosuđa u oblasti jednakosti i nediskriminacije od usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije 2009. godine. U ovom izvještaju, Misija utvrđuje značajne nove trendove (visok procenat predmeta diskriminacije sa pozitivnim ishodom u prvom stepenu u BiH) u načinu na koji pravna zajednica u BiH koristi Zakon o zabrani diskriminacije pred sudovima, i prikazuje njegov potencijal u slučaju pravilne primjene. Ova analiza se fokusira na odgovore sudova u kontekstu postupaka diskriminacije pokrenutih prema Zakonu o zabrani diskriminacije. Izvještaj prati i utvrđuje relevantne trendove (veliki broj presuda sa pozitivnim ishodom donesenih pred Općinskim sudom u Sarajevu koji je zabilježen u periodu od 2020. do sredine 2021. godine. Ovi predmeti se odnose na isto pitanje, odnosno na navodnu diskriminaciju koja postoji između različitih kategorija korisnika prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH), naglašava neka od značajnih pitanja u primjeni suštinskih aspekata Zakona o zabrani diskriminacije, identificirajući slabosti i nedosljednosti u sudskoj praksi (nesklad u sudskoj praksi evidentan je u nekoliko oblasti, posebno u onim koje se odnose na mobing, različitom pristupu utvrđivanju postojanja štete u slučajevima diskriminacije i dodjeli nematerijalne štete, te kontinuiranim nedosljednim pristupima pitanju tereta dokazivanja), te uzimajući u obzir sveukupnost ishoda ovih postupaka pred sudovima.

¹ Izvještaj “Diskriminacija u Bosni i Hercegovini: percepcije, stavovi i iskustva javnosti”, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/448855.pdf>

² Analiza odgovora pravosuđa na izazove diskriminacije u Bosni i Hercegovini, Misija OSCE u BiH, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/e/400550.pdf>

Projekat “EU za ljudska prava i suzbijanje diskriminacije u Bosni i Hercegovini” - projektom se osigurava tehnička podrška Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agenciji za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine i gender centrima vlada Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, te Instituciji ombudsmena za ljudska prava u Bosni i Hercegovini. U okviru projekta realizovana su i sljedeća istraživanja i analize čiji sadržaj daje značajan uvid u oblast sprječavanja i zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini:

- Istraživanje o preprekama koje sprječavaju različite društvene grupe u ostvarivanju jednakih prava i mogućnosti;
- Analiza usklađenosti propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i Zakonom o zabrani diskriminacije;
- Analiza kapaciteta jedinica lokalne samouprave u pogledu sprječavanja i suzbijanja diskriminacije na osnovu spola, sa zaključcima i preporukama.

I.5. Ključni nalazi o slučajevima diskriminacije

S obzirom na činjenicu da još uvijek nije ustanovljena jednoobrazna evidencija slučajeva diskriminacije utvrđenih u kaznenim, parničnim, izvanparničnim i ovršnim postupcima i da mjerodavne institucije u Bosni i Hercegovini nisu uspostavile vlastite evidencije o slučajevima diskriminacije, razvrstane prema vrsti diskriminacije, osnovi diskriminacije i obliku diskriminacije, nije bilo moguće uraditi sveobuhvatan i kvalitetan pregled stanja o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Dostavljeni podaci jasno ukazuju na problem neistovjetnog prikupljanja podataka. Neujednačen pristup institucija u pogledu poduzimanja radnji na provedbi Zakona o zabrani diskriminacije dovodi do toga da se podaci prikupljaju na različite načine ili se uopće ne prikupljaju, uslijed čega je nemoguće uraditi uporednu analizu prikupljenih podataka.

U najvećem broju slučajeva u odgovorima nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini, na svim razinama vlasti, navedeno je da u 2022. godini, nisu imale evidentiranih slučajeva diskriminacije.

Od navedenih odgovora nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini, izdavaju se odgovor Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine. Agencija se također očitovala po pitanju pojava diskriminacije iz djelokruga svoga rada i konstatala da je u procesu procjene rizika aktivnosti koje provodi utvrdila da najveći rizik za pojavu diskriminacije postoji u oblasti provođenja javnih konkursa odnosno zapošljavanja u državnoj službi. Također je skrenula pažnju na anonimne prijave državnih službenika na mobing koji je prepoznat kao pojava diskriminacije na radnom mjestu, koja je postala zabrinjavajuće dominantna, a posljedice su očigledne i dokazive kroz veliki broj otvorenih bolovanja državnih službenika koji traže stručnu pomoć zdravstvenih ustanova.

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine predstavlja središnju institucija za zaštitu od diskriminacije i istoj su Zakonom o zabrani diskriminacije dana široka ovlaštenja u smislu zaštite pojedinaca i skupina od radnji koje Zakon o zabrani diskriminacije definira kao diskriminirajuće. Ombudsmeni zaprimaju pojedinačne i skupne žalbe u vezi s diskriminacijom i ukoliko utvrde osnovanost navoda o diskriminaciji pokreću postupak istrage. Po okončanju istrage, u slučaju da je utvrđeno postojanje diskriminacije, izdaju preporuke nadležnim institucijama u cilju njenog otklanjanja.

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine je u svom godišnjem izvještaju o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2022.godinu, također istaknula da se u izvještajnoj godini najveći broj žalbi odnosio na mobing (ukupno 43 žalbe), gdje je najčešće prijavljeni oblik mobinga tkz. vertikalni mobbing, dok je znatno manji broj u okviru tkz. horizontalnog mobinga. Vertikalni mobing odnosi se na situacije kada pretpostavljeni zlostavlja jednog podređenog radnika, kada predpostavljeni zlostavlja jednog po jednog radnika dok ne uništi cijelu grupu (strateški mobing) i kada jedna grupa radnika (podređenih) zlostavlja jednog.

Prema podacima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u 2022.godini, Ustavni sud je u dva slučaja donio odluke kojima je utvrđeno da je prekršena zabrana diskriminacije.

Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava dostavio je podatke o aplikacijama koje pred Europskim sudom pokreću pitanje diskriminacije protiv tužene Bosne i Hercegovine za 2022. godinu, u kojima je istaknuto pitanje podjele vlasti u Bosni i Hercegovini koje ne odgovara temeljnim principima „efektivne političke demokratije“ i pitanje etničke pripadnosti i prebivališta za ostvarenje prava glasa na izborima za člana Predsjedništva BiH i indirektno za izbor delegata Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Prema podacima Agencije za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine tokom 2022. godine, prema vrstama povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, najbrojniji su zahtjevi u vezi ravnopravne zastupljenosti (2) i po jedan zahtjev u oblastima kršenja prava u radnim odnosima, uznemiravanja/mizoginog govora i rodno zasnovanog nasilja.“

Analizom 58 zaprimljenih žalbi zbog kršenja ljudskih prava u Sektoru za ljudska prava Ministarstva u 2022. godini, konstatirano je da se navodi o diskriminaciji odnosili na osobe s invaliditetom, uznemiravanje i mobing, obrazovanje, prijem u radni odnos, članstvo u sindikatu, pripadnosti migrantskoj populaciji, te neravnopravnoj upotrebi jezika u Institucijama Bosne i Hercegovine.

Ključni nalazi o slučajevima diskriminacije proizilaze iz podataka Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine budući da se ovi podaci odnose na predmete diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini. Ukupan broj zaprimljenih predmeta diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini u 2022.godini, iznosio je 812 od kojeg su u 188 predmeta donesene odluke. Podaci o predmetima diskriminacije razvrstani su prema vrstama odluke, broju predmeta po sudovima, po vrsti diskriminacije, osnovu za diskriminaciju, obliku i oblasti diskriminacije, te po svojstvu tužitelja i tuženog.

Analizom dostavljenih podataka zaključujemo da je najveći broj okončanih predmeta diskriminacije evidentiran kod Općinskog suda u Sarajevu i to 131 od ukupnog broja 188, da se najveći broj predmeta odnosi na segregaciju, mobing i poticanje na diskriminaciju, podaci razvrstani prema osnovu na temelju kojeg je počinjena diskriminacija ukazuju na to na je u najvećem broju predmeta (61) utvrđena diskriminacija na temelju invaliditeta. Nadalje u 126 predmeta utvrđena je direktna diskriminacija, u 40 indirektna, u 62 predmeta produžena diskriminacija, u 11 predmeta ponovljena diskriminacija i u 8 predmeta višestruka diskriminacija. Najveći broj predmeta je u oblasti socijalne zaštite, zapošljavanja, rada i radnih uvjeta zapošljavanja i oblasti pravosuđa i uprave. U svojstvu tuženog su u 182 predmeta bile pravne osobe, dok je u 6 predmeta bila fizička osoba.

Detaljan pregled naprijed navedenih podataka nalazi se u poglavlju III ovog izvještaja.

I.6. Uočeni trendovi i problemi

Za potrebe izrade ovog izvješća, u smislu analize dostavljenih podataka i identificiranja ključnih oblasti i osnova u kojima je i na osnovu kojih su evidentirani slučajevi diskriminacije, korišteni su podaci nadležnih institucija na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, podaci Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pri Europskom sudu za ljudska prava, podaci Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, podaci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i podaci Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo je svake godine prilikom traženja podataka o pojavama diskriminacije, upoznavalo nadležne institucije o obavezama koje proizilaze iz Zakona o zabrani diskriminacije, tako da je od nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini zatražena i informacija u pogledu općih pravnih akata, ili posebnih pravnih akata, kojima su sukladno članku 24. stavku (4) Zakona o zabrani diskriminacije, bili dužni regulirati načela i principe jednakog postupanja i osigurati učinkovite interne procedure zaštite od diskriminacije.

Analizom informacija i podataka mjerodavnih institucija u Bosni i Hercegovini uočavamo kako postoji neujednačenost u pogledu shvatanja pojma, zaštite i provođenja aktivnosti u pogledu obaveza zaštite od diskriminacije, koje proizilaze iz Zakona o zabrani diskriminacije.

Iz informacija i podataka mjerodavnih institucija u Bosni i Hercegovini vidljivo je da mnoge nisu donijele posebne pravne akte ili putem postojećih pravnih akata regulirale načela i principe jednakog postupanja, te osigurale učinkovite interne procedure zaštite od diskriminacije (članak 24. stavak (4) Zakona o zabrani diskriminacije).

Također, niti jedna od institucija od kojih smo dobili prethodno naznačene informacije nije navela kako se provode doneseni akti, kakav je njihov sadržaj, koliko je pokrenuto internih postupaka za zaštitu od diskriminacije, po kojoj je osnovi tražena zaštita od diskriminacije, u koliko je postupaka donesena odluka i koja vrsta odluke, koje tijelo provodi interni postupak za zaštitu od diskriminacije i jesu li uspostavljene evidencije o slučajevima/predmetima diskriminacije.

2. PRAVNI OKVIR ZA SPRJEČAVANJE I ZABRANU DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

2.1. Međunarodni pravni okvir u oblasti ljudskih prava

Bosna i Hercegovina je potpisnica brojnih međunarodnih dokumenta iz oblasti ljudskih prava i dužna je provoditi aktivnosti na ispunjenju preuzetih obaveza. Zabrana diskriminacije sadržana je u tim međunarodnim dokumentima.

Međunarodni sporazumi Ujedinjenih nacija koji sadrže odredbe o zabrani diskriminacije su:

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR);
2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR);
3. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR);
4. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD);
5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW);
6. Konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih obitelji;

7. Konvencija o pravima djeteta (CRC);
8. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (CRPD),
9. Konvencija UNESCO-a protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja.

Specifičnim odredbama navedenih UN konvencije uspostavljeni su UN Komiteti, mehanizmi za praćenje implementacije obaveza iz navedenih konvencija. UN Komiteti prate implementaciju konvencija kroz razmatranje periodičnih izvještaja država članica, te izdaju zaključna razmatranja i preporuke. U okviru razmatranja izvještaja države članice, UN Komiteti obavezno razmatraju i pitanje osiguranja jednakog tretmana osoba u uživanju prava utvrđenih konvencijom.

Ostala tijela zadužena za praćenje stanja ljudskih prava i diskriminacije u okviru UN sistema su Vijeće za ljudska prava UN-a kroz Univerzalni periodični pregled (UPR).

U isto vrijeme, na nivou Vijeća Evrope kao regionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava i zabranu diskriminacije, na prvom mjestu nalazi se Evropska konvencija o ljudskim pravima i njeni Protokoli, kao i drugi sporazumi Vijeća Evrope čija je Bosna i Hercegovina potpisnica. Posebnu pažnju treba ukazati na Protokol 12, koji propisuje zabranu diskriminacije.

Na nivou Vijeća Evrope, neka od tih tijela zaduženih za praćenje ljudskih prava su:

- Komesar za ljudska prava Vijeća Evrope
- Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije
- Evropski sud za ljudska prava
- Evropski socijalni komitet
- Savjetodavni komitet uz Okvirnu konvenciju o pravima nacionalnih manjina.

U skladu s obavezama preuzetim iz gore navedenih međunarodnih i evropskih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, Bosna i Hercegovina ima obavezu da provede zaključne komentare nadležnih tijela koja prate primjenu ovih međunarodnih instrumenata na nivou država potpisnica. Mnoga od ovih tijela su izdala zaključne komentare koje se odnose na diskriminaciju u BiH.

Na kraju, ako polazimo od pretpostavke da BiH nastoji da postane članicom Evropske unije, u obzir treba uzeti i činjenicu da je članstvo u Evropskoj uniji uvjetovano usvajanjem antidiskriminacijskog zakonodavstva i njegove potpune usklađenosti sa pravnom stečevinom Evropske unije. U tom smislu ogleda se i važnost direktiva Vijeća Evropske unije koje obavezuju BiH na poštivanje principa zabrane diskriminacije. To su:

- Direktiva koja garantuje ravnopravan tretman za sve građane bez obzira na njihovo rasno i etničko porijeklo,
- Direktiva o primjeni principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena kod zapošljavanja i
- Direktiva koja zabranjuje diskriminaciju kod zapošljavanja na osnovu vjere, uvjerenja, invaliditeta, starosne dobi ili seksualnog opredjeljenja.

2.2. Pravni okvir i relevantno zakonodavstvo

Diskriminacija je u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine zabranjena prvenstveno Ustavom BiH¹, zatim entitetskim ustavima² i Statutom BDBiH,³ te domaćim zakonodavstvom.

Ustav BiH daje Evropskoj konvenciji posebno mjesto u ustavnopravnom poretku BiH navodeći «da se prava i slobode utvrđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda te njenim Protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prvenstvo and zakonima.»⁴ Ovakav status Evropske konvencije označava da načelo jednakosti u pravnom sistemu BiH ima važnu poziciju te omogućava široku zabranu diskriminacije s obzirom na otvorenu listu diskriminacijskih osnova sadržanih u članu 14. Evropske konvencije. Dodatno, ratifikacijom Protokola 12. Evropske konvencije, BiH je Ustavom postavila i široku zaštitu od diskriminacije budući da se Protokolom zabranjuje diskriminacija pri uživanju svih prava određenih zakonima koji su na snazi.

Slijedeći gore navedene međunarodne standarde, Bosna i Hercegovina je u svoj pravni sistem ugradila načelo jednakog postupanja, te je usvajanjem ZoZD i ZoRS prepoznala diskriminaciju kao javno društveni problem.

Zakonom o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini uspostavljen je odgovarajući pravni okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama u Bosni i Hercegovini te sistem zaštite od diskriminacije.⁴ Također, utvrđene su odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih osoba i pojedinaca koji provode javna ovlaštenja, odnosno nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini, da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, unapređenje i stvaranje uslova za jednako postupanje prema svim građanima. Ustanovljena je nadležnost institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH, kao centralne institucije za zaštitu od diskriminacije, te ovlasti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za praćenje provedbe Zakona i godišnje izvještavanje o pojavama diskriminacije.

¹ Ustav BiH (aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH i Službeni glasnik BiH, br. 25/09 – Amandman I); Član II toč.4. Nediskriminacija „Uživanje prava i sloboda, predviđenih ovim članom ili međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, obezbeđeno je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što su pol, rasa, boja, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno i socijalno porijeklo ili povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.“

² Ustav Federacije BiH (Službene novine FBiH, br. 1/94, 1/94-Amandman I, 13/97 – Amandmani II-XXIV, 13/97 – Amandmani XXV-XXVI, 16/02 – Amandmani XXVII-LIV, 22/02 – Amandmani LVI-LXIII, 52/02 – Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/02 – ispr.Amandmana LXXXI, 18/03 – Amandman LXXXVIII, 63/03 – Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/04 – Amandmani XCV-CII, 20/04 – Amandmani CIII-CIV, 33/04 – Amandman CV, 71/05 – Amandmani CVI-CVIII, 72/05 – Amandman CVI i 88//8 – Amandman CIX); Član 2. toč.1.d) „Federacija će osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u dokumentima navedenim u Aneksu ovog ustava, posebno zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom i socijalnom porijeklu i dr.“

³ Ustav Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05); Preambula: „Poštujući volju svojih konstitutivnih naroda i građana da obrazuju i očuvaju Republiku Srpsku i da ustavno uređenje Republike utemelje na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, demokratskim institucijama, vladavini prava, socijalnoj pravdi, pluralističkom društvu, garantovanju i zaštiti ljudskih sloboda i prava kao i prava manjinskih grupa u skladu sa međunarodnim standardima, zabrani diskriminacije i uvažavanju pravila tržišne ekonomije.“

⁴ Statut Brčko distrikta BiH («Službeni glasnik Brčko distrikta BiH», br.17/08 i 39/09); Članak 13. stavak 1. „Osnovna prava i obveze (1) Svatko ima pravo uživati sva prava i slobode garantirane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uključujući diskriminaciju po osnovi spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjere, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa.“

⁵ Službeni glasnik BiH, br. 16/03 i 102/09.

Usvajanjem Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini⁵ stvorena je pravna osnova koja je omogućila da se postigne značajan napredak u integraciji ključnih međunarodnih standarda i principa koji regulišu rodnu ravnopravnost. Zakon reguliše pitanja ravnopravnosti, rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije na osnovu spola, spolne orijentacije, bračnog i obiteljskog života, uspostavljajući obavezu uključivanja principa rodne ravnopravnosti u sve zakone, politike i prakse. Primjena Zakona obvezna je u svim oblastima društva, a naročito u oblasti rada i zapošljavanja, ekonomije, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kulture, sporta, političke participacije, medija, privatnog i javnog života i dr.

Prema odredbi ZoRS, izraz korišten u navedenom Zakonu u smislu „diskriminacije u jeziku“ postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam.

U skladu sa prethodno objašnjenom obavezom prema članu 70. SSP, ZoZD je djelimično preuzeo pet direktiva: Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. novembra 2000. o uspostavljanju opšteg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju i zanimanju, Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. o provedbi principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu i snabdjevanju roba i usluga i 2000/43/EZ; Direktiva Vijeća 79/7/EEC od 19. decembra 1978. o progresivnoj provedbi principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti; Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. o provedbi principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja (preinačena).

Zakon o ravnopravnosti spolova je djelomično preuzeo sedam direktiva: Direktiva Vijeća 2000/78/EZ o uspostavljanju općeg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju i zanimanju; Direktiva Vijeća 79/7/EEZ od 19. decembra 1978. o progresivnoj provedbi principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti; Direktiva Vijeća 92/85/EEZ od 19. listopada 1992. o uvođenju mjera za poticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja na radu trudnica i radnica koje su nedavno rodile ili doje (deseta pojedinačna direktiva u smislu čl. 16 (1) Direktive 89/391/EEZ); Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. o provedbi principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu i snabdjevanju roba i usluga; Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. juna 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života za roditelje i staratelje i stavlja van snage Direktivu Vijeća 2010/18/EU; Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. o provedbi principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja (preinačena); Direktiva 2010/41/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 7. jula 2010. o primjeni principa jednakog tretmana muškaraca i žena koji obavljaju djelatnost u svojstvu samozaposlenih i stavljanju van snage Direktive Vijeća 86/613 /EEZ.

Međutim, da bi mogli konstatovati da je navedeno zakonodavstvo Evropske unije u potpunosti preuzeto u Bosni i Hercegovini potrebno je da se ostali propisi, kako državni tako i entitetski i u BDBiH, usklade sa odredbama iz državnih zakona, a zatim preuzmu odredbe iz navedenih direktiva EU za koje su odnosni nivoi nadležni, te efektivno primjenjuje usklađeno zakonodavstvo. Norme koje propisuju zakoni ne smiju biti u suprotnosti te moraju obezbjeđivati isti nivo zaštite za sve građane Bosne i Hercegovine.

⁵ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10)

2.2.1. Zakon o zabrani diskriminacije

Zakon o zabrani diskriminacije u svom članu 2(1) definiše diskriminaciju kao „svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dob i nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje, na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.”

Kod utvrđivanja drugih osnova diskriminacije, Zakon daje naglasak na posljedicu “koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.” Zakonodavac se naime kod definisanja tzv. “otvorene liste osnova za diskriminaciju” preuzeo rješenje iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama odnosno na rješenje iz Ustava BiH koji također ne “zatvaraju” listu zabranjenih osnova.

Isti član Zakona u svom stavu 2 propisuje da se zabrana diskriminacije primjenjuje “na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.”

Zakonom o zabrani diskriminacije, a u skladu s međunarodnim pravom o ljudskim pravima, utvrđena je razlika između neposredne i posredne diskriminacije, te posebni oblici diskriminacije.

Tako Zakon neposrednu odnosno direktnu diskriminaciju propisuje kao „svako različito postupanje po osnovama određenim članom 2. zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj, za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama”. S pravom možemo reći da je direktnu diskriminaciju lakše uočiti i dokazati, s obzirom na njenu jasnu definiciju.

Sa druge strane, posredna ili indirektna diskriminacija je u Zakonu definisana kao “svaka situacija u kojoj naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe i lica, u odnosu na osnove definirane u članu 2. stav (1) zakona, u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica”. Mnoštvo je primjera indirektna diskriminacije u kojoj kršitelj propisuje pravilo po kojem naizgled tretira sve osobe jednako, ali će se u praksi posljedice takvog pravila osjetiti samo kod određenih pojedinaca ili grupe, iako ti pojedinci ili grupe nisu eksplicitno isključeni.

Pored posredne i neposredne diskriminacije, Zakon također prepoznaje različite posebne oblike diskriminacije, a to su:

- **Uznemiravanje:** svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekom od osnova iz člana 2. stav 1 Zakona o zabrani diskriminacije, koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva

osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja;

- *Seksualno uznemiravanje*: svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje;
- *Mobing*: oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog;
- *Segregacija*: djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jednog od nabrojanih osnova iz člana 2. Zakona o zabrani diskriminacije, u skladu sa definicijom diskriminacije sadržanom u članu 2.

Posebним oblikom diskriminacije još se smatra i izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, poticanje na diskriminaciju. Na kraju, težim oblikom diskriminacije smatra se diskriminacija počinjena prema određenom licu po više osnova iz člana 2. stav (1) ovog zakona (*višestruka diskriminacija*), diskriminacija počinjena više puta (*ponovljena diskriminacija*) i diskriminacija koja postoji duže vrijeme (*produžena diskriminacija*).

3. PODACI O PREDMETIMA I POJAVAMA DISKRIMINACIJE

Prikupljanje podataka o predmetima i pojavama diskriminacije vršeno je na način da je upućen dopis nadležnim institucijama na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini kojim su zatražene informacije i podaci o pojavama diskriminacije za 2022.godinu. Dopis je upućen prema 22 institucije.

Dopisom je zatražena dostava podataka i drugih informacija o slučajevima diskriminacije, kao i broju odluka i presuda u kojima je utvrđena diskriminacija razvrstane po oblicima i područjima diskriminacije.

Nadležne institucije dostavile su sljedeće podatke o predmetima diskriminacije:

3.1. Podaci o predmetima diskriminacije Ustavnog suda BiH

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u dva (2) predmeta donio odluku kojom je utvrdio da je prekršena zabrana diskriminacije i to u predmetu broj **AP-2891/20** u kojem je utvrđena zabrana diskriminacije iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Europske konvencije u vezi sa pravom na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana I. Protokola broj uz Evropsku konvenciju, te u predmetu broj **AP-1312/20** u kojem je utvrđena povreda prava iz članka I/2 Ustava Bosne i Hercegovine, odnosno članka 14. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, članka I. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i članka 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine u svome odgovoru naveo je i to da u skladu sa svojim nadležnostima primjenjuje odredbe Ustava Bosne i Hercegovine, kao i standarde Europske konvencije u pogledu zabrane diskriminacije po bilo kojem osnovu, te da su principi jednakog postupanja i zabrane diskriminacije sadržani u općim aktima Ustavnog suda.

3.2. Podaci o predmetima diskriminacije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine dostavilo je podatke o predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini za izvještani period 2022. godina, koji se odnose na predmete diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini.

Ukupan broj zaprimljenih predmeta diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini u 2022. godini iznosio je **812** od kojeg su u **188** predmeta donesene odluke. Najveći broj predmeta diskriminacije zabilježen je u Općinskom sudu u Sarajevu (501), Općinskom sudu u Visokom (102), Kantonalnom sudu u Sarajevu (91), Osnovnom sudu u Banja Luci (23) i Sudu Bosne i Hercegovine (10). U ostalim sudovima broj predmeta se kretao od 6 do 2, dok najveći broj sudova ima registriran samo jedan predmet diskriminacije.

Prema dostavljenim podacima ukupan broj okončanih predmeta u 2022. godini je **188** od kojih je **37** pravomoćno okončano. Prosječna dužina trajanja postupka u kojem je tužbeni zahtjev usvojen, djelomično usvojen ili odbijen iznosila je **297** dana.

Prema vrstama odluka koje su donesene u pojedinačnim predmetima dostavljeni su podaci koji govore da je u **67** predmeta tužbeni zahtjev odbijen bez navođenja razloga za odbijanje, u **45** predmeta tužbeni zahtjev je usvojen, u **31** predmetu je tužba odbačena bez navođenja razloga za odbacivanje, u **20** slučajeva je tužbeni zahtjev djelomično usvojen, u **9** odbačen bez navođenja razloga za odbacivanje, u **1** predmetu je žalba povučena dok u **15** predmeta nije izvršeno označavanje vrste odluke.

Vrste odluka	Broj predmeta po odluci
TUŽBENI ZAHTJEV ODBIJEN	67
TUŽBENI ZAHTJEV USVOJEN	45
TUŽBA ODBAČENA	31
TUŽBENI ZAHTJEV DJELIMIČNO USVOJEN	20
TUŽBENI ZAHTJEV ODBAČEN	9
TUŽBA POVUČENA	1
Nije izvršeno označavanje vrste odluke	15
Total	188

Zbir odbijenih i odbačenih tužbenih zahtjeva i tužbi iznosi 107, tj. zaključujemo da je u 67 odbijenih predmeta sud utvrdio neosnovanost tužbenog zahtjeva, dok je u 40 odbačenih predmeta sud utvrdio da tužbeni zahtjev nije dopušten zbog formalnih razloga. Osim navedene konstatacije, format dostavljenih podataka ne ostavlja mogućnost detaljnijeg uvida u razloge zbog kojih je čak u 56,9% slučajeva sud donio odluku o odbijanju i odbacivanju.

Podaci dostavljeni od Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća BiH koji se odnose na broj predmeta diskriminacije po sudovima u Bosni i Hercegovini daju zanimljiv pregled situacije tako da je od ukupnog broja okončanih predmeta (188) u 2022. godini, pred Općinskim sudom u Sarajevu okončan

131 predmet, Sudom Bosne i Hercegovine **7**, Okružnim sudom u Istočnom Sarajevu, Općinskim sudovima u Kaknju, Mostaru i Travniku po **4**, Osnovnom sudu Brčko distrikta BiH **3**, Općinskim sudovima u Orašju, Srebreniku, Tuzli i Visokom po **2**, te u preostalih devetnaest (19) kantonalnih i općinskih sudova i Apelacionom sudu Brčko distrikta BiH po **1** predmet.

Podaci razvrstani **prema vrstama diskriminacije** pokazuju da najveći broj predmeta odnosi na segregaciju i to njih **80**, zatim na mobbing **18**, poticanje na diskriminaciju **18**, izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije **15**, uznemiravanje **12**, viktimizacija **7**, pomaganje drugima prilikom diskriminacije **1**. Broj predmeta u kojima nije utvrđen osnov je **22** i broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje vrste je **15**.

Vrsta diskriminacije	Broj predmeta
SEGREGACIJA	80
NIJE UTVRĐEN	22
MOBING	18
POTICANJE NA DISKRIMINACIJU	18
IZDAVANJE NALOGA DRUGIMA ZA VRŠENJE DISKRIMINACIJE	15
UZNEMIRAVANJE	12
VIKTIMIZACIJA	7
POMAGANJE DRUGIMA PRILIKOM DISKRIMINACIJE	1
Nije izvršeno označavanje vrste	15
Total	188

U predmetima **segregacije** kao osnov dominira invaliditet za koji se veže **45** predmeta iz oblasti socijalne zaštite - socijalne nadoknade, zatim slijede predmeti u kojima osnov nije utvrđen **17**, te predmeti u kojima je utvrđena neka druga okolnost **10**. Sasvim očekivano, predmeti u kojima nije utvrđen osnov su odbačeni. Slična je situacija i sa predmetima koji su istakli drugu okolnost kao osnov, te je i tu u većini slučajeva došlo do odbacivanja predmeta. Preciznije, sud je prihvatio drugu okolnost kao osnov samo u dva predmeta.

Dostavljeni podaci razvrstani **prema osnovu na temelju kojeg je počinjena diskriminacija** ukazuju na to na je u najvećem broju predmeta **61** utvrđena diskriminacija na temelju invaliditeta, zatim slijedi broj predmeta **59** gdje je osnov utvrđen kao druga okolnost, u **27** predmeta nije utvrđen osnov za diskriminaciju, u **8** predmeta je utvrđeno da je počinjena diskriminacija na temelju socijalnog porijekla (socijalne nadoknade), u **7** na temelju obrazovanja (radni uslovi, pristup zaposlenju), po **2** predmeta se odnose na društveni položaj i imovinsko stanje (način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite, socijalna pomoć), te po **1** predmet diskriminacije na temelju članstva u sindikatu ili drugom udruženju, nacionalne pripadnosti, političkog ili drugog uvjerenje, starosne dobi i vjere (ukupno pet). Broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje osnova iznosi **17**.

Osnov	Broj predmeta
INVALIDITET	61
DRUGA OKOLNOST	59
OSNOV NIJE UTVRĐEN	27

SOCIJALNO PODRIJETLO	8
OBRAZOVANJE	7
DRUŠTVENI POLOŽAJ	2
IMOVINSKO STANJE	2
ČLANSTVO U SINDIKATU ILI DRUGOM UDRUŽENJU	1
NACIONALNO PODRIJETLO	1
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	1
STAROSNA DOB	1
VJERA	1
Nije izvršeno označavanje osnova	17
Total	188

Podaci koji se odnose na **oblik diskriminacije** govore da je u **126** predmeta utvrđena direktna diskriminacija, u **40** indirektna, te da u **22** predmeta nije izvršeno označavanje oblika.

Podaci koji se odnose na **teži oblik diskriminacije** govore da je u **62** predmeta utvrđena produžena diskriminacija, u **11** predmeta ponovljena diskriminacija i u **8** predmeta višestruka diskriminacija. U ovoj kategoriji podataka dostavljen je i podatak da u **107** predmeta nije izvršeno označavanje težeg oblika diskriminacije.

Pregled broja predmeta **po oblastima diskriminacije**:

- Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite – socijalne naknade	28
- Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uvjeta zapošljavanja	14
- Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite – način postupanja prema korisnicima	12
- Predmeti diskriminacije iz oblasti pravosuđa i uprave	12
- Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite – socijalna pomoć	7
- Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uvjeta zapošljavanja	5
- Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uvjeta zapošljavanja	5
- Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite – socijalno osiguranje	4
- Predmeti diskriminacije iz oblasti obavljanja privredne djelatnosti	3
- Predmeti diskriminacije iz oblasti robe i usluga namijenjenih javnosti	2
- Predmeti diskriminacije iz oblasti jednakog učešća u javnom životu svih građana	1
- Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uvjeta zapošljavanja	1
- Predmeti diskriminacije iz oblasti obrazovanja, nauke i sporta	1
- Nije izvršeno označavanje oblasti	93

Podaci koji se odnose na **svojstvo tužitelja** pokazuju da su u **182** predmeta tužitelji bili fizičke osobe, dok su u **6** predmeta tužitelji bili pravne osobe.

Podaci koji se odnose na **svojstvo tuženog** pokazuju da je tuženi u **6** predmeta bila fizička osoba, dok je u **182** predmeta bila pravna osoba.

U odnosu na **spol tužitelja** u **90** predmeta tužiteljice su bile žene, dok su u **92** predmeta tužitelji bili muškarci. U **6** predmeta nije izvršeno označavanje spola, tj. radi se o pravnim licima.

U odnosu na **spol tuženog** u **4** predmeta su to bili muškarci, a u **2** predmeta žene. U **182** predmeta nije izvršeno označavanje spola, tj. radi se o pravnim licima.

Prethodno prezentirani podaci odnosili su se na okončane sudske postupke u predmetima diskriminacije, njih 188, u 2022. godini, koji su bili dio priliva predmeta diskriminacije, njih 812, u 2022. godini.

Ukupni broj okončanih sudskih postupaka u predmetima diskriminacije u toku 2022. godine, koji uključuje i predmete zaprimljene prije 2022. godine iznosi **276** predmeta. U analizi predmeta diskriminacije u slijedećem poglavlju uporedno se prate ova dva uzorka (276 i 188) u nastojanju da se utvrde dodatni trendovi i obrasci u sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini.

3.3. Podaci o pojavama i predmetima diskriminacije Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine dostavila je statističke podatke iz Baze podataka Institucije ombudsmana o predmetima diskriminacije za izvještani period od 01.01.2022. godine – 31.12.2022. godine, koji se odnose na predmete diskriminacije.

U pomenutom periodu registrovano je ukupno 208 predmeta diskriminacije, a što je više nego u 2021. godini kada je bilo registrovano 173 predmeta iz oblasti „diskriminacije“.

Na osnovu analize dostavljene statističke podatke tabelarno smo razvrstali predmete diskriminacije u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini na sljedeće oblike :

Član 3. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH (Oblici diskriminacije)⁶	Broj predmeta
Diskriminacija na osnovu jezika	3
Diskriminacija na osnovu vjere	3
Diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti	12
Diskriminacija na osnovu nacionalnog i socijalnog porijekla	9
Diskriminacija na osnovu veze s nacionalnom manjinom	1
Diskriminacija na osnovu političkog ili drugog uvjerenja	2
Diskriminacija na osnovu imovinskog stanja	1
Diskriminacija na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju	2
Diskriminacija na osnovu obrazovanja	4

⁶ Oblici diskriminacije (neposredna i posredna diskriminacija) – pogledati u Zakonu o zabrani diskriminacije BiH „Službeni glasnik BiH br. 59/09 i 66/16“, čl. 3 stav (1) i (2)

Diskriminacija na osnovu društvenog položaja i spola	5
Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije	1
Diskriminacija na osnovu rodnog identiteta	1
Diskriminacija na osnovu spolnih karakteristika	1
Diskriminacija na osnovu starosne dobi	7
Diskriminacija na osnovu invaliditeta	3

Član 4. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH (Ostali oblici diskriminacije)	Broj predmeta
Uznemiravanje	4
Seksualno uznemiravanje	1
Mobing	48

Najveći broj žalbi se odnosi na mobing – ukupno 48. Najčešće prijavljeni oblik mobinga je tzv. vertikalni mobing⁷, dok je znatno manji broj u okviru tzv. horizontalnog mobinga⁸. U periodu od 01.01.2022. godine – 31.12.2022. godine Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH zaprimila je i 100 žalbi u koje se ubrajaju predmeti koji se u momentu registracije na osnovu žalbenih navoda nisu mogli kategorizovati. Zabilježena je i jedna (1) žalba po osnovu govora mržnje⁹.

U pomenutom periodu izdato je **60** preporuka, najčešće u slučajevima mobinga, diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti, rodne ravnopravnosti, kao i po ostalim osnovama, najviše u oblasti zapošljavanja i obrazovanja. Ovo predstavlja značajno povećanje u odnosu na 2021. godinu kada je bilo 26 preporuka.

Preporukama je zahtevano usklađivanje internih akata sa čl. 24 Zakona o zabrani diskriminacije U BiH, poduzimanje mjera na prevenciji diskriminacije i uspostava drugih mehanizama za prijavljivanje i zaštitu od diskriminacije unutar same organizacije.

U okviru ostvarivanja prava ugroženih kategorija građana preporuke su najčešće bile usmjerene na primjenu načela zaštite prava građana u upravnom postupku i blagovremeno okončanje postupka, dok su u slučajevima govora mržnje preporuke najčešće bile usmjerene na prestanak objavljivanja

⁷ Vertikalni mobing odnosi se na situacije kada pretpostavljeni zlostavlja jednog podređenog radnika, kada predpostavljeni zlostavlja jednog po jednog radnika dok ne uništi cijelu grupu (strateški mobing) i kada jedna grupa radnika (podređenih) zlostavlja jednog predpostavljenog.

⁸ Horizontalni mobing se javlja između radnika koji su u jednakom položaju u hijerarhijskoj organizaciji.

⁹ Sloboda izražavanja nije apsolutna i ukoliko podstiče na diskriminaciju ili nasilje, prerasta u govor mržnje.

uvrednijih sadržaja i uklanjanje istih sa internet portala.

Napredak u provođenju Zakona o zabrani diskriminacije jeste praksa da se preporuke Imbudsmena za ljudska prava koriste kao dokazno sredstvo u sudskom postupku za zaštitu od diskriminacije. Jedan od predstojećih izazova u radu Ombudsmena za ljudska prava BiH, ali i svake državne institucije za zaštitu ljudskih prava jeste upotreba vještačke inteligencije u procesu odlučivanja o pravima građana.

Institucija ombudsmena za ljudska prava suočava se sa žalbama, a koje smo prethodno prikazali i kroz tabelatni prikaz, a koje ukazuju da je potrebno pod hitno poduzeti mjere s ciljem prilagođavanja pravnog okvira, ljudskih i stručnih resursa kao i metodologije rada u cilju zaštite ravnopravnosti i osiguranju jednakog položaja naročito ugroženih grupa.

Iz žalbi Instituciji ombudsmena proizlazi da je još uvijek aktuelno pitanje ostvarivanja prava povratnika u pogledu obnove imovine, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene i socijalne zaštite, slučajeva govora mržnje, što sve utiče na održivost povratka na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Barem dvije žalbe u izvještajnom periodu su se odnosile na činjenicu da vanbračna zajednica ne uživa de facto isti stepen zaštite kao bračna zajednica u pogledu ostvarivanja pojedinih imovinskih prava, kao što su pravo na izdržavanje ili nadljeđivanje zajedničke imovine.

3.4. Podaci o predmetima i pojavama diskriminacije Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine tokom 2022. godine, zaprimila je i obradila **pet zahtjeva** za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Agencija za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je provela postupke ispitivanja, a u nekim slučajeva predmeti su, zbog nadležnosti, proslijeđeni na postupanje entitetskim gender-centrima. Prema vrstama povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, najbrojniji su zahtjevi u vezi ravnopravne zastupljenosti (2) i po jedan zahtjev u oblastima kršenja prava u radnim odnosima, uznemiravanja/mizoginog govora i rodno zasnovanog nasilja.“

3.5. Podaci o predmetima diskriminacije Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava je u skladu s Odlukom o zastupniku/agentu Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava i Uredu zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Europskim sudom za ljudska prava („Službeni glasnik BiH“, br. 41/03, 65/05, 22/19 i 36/21) dostavio podatke o aplikacijama koje pred Europskim sudom pokreću pitanje pitanje diskriminacije protiv tužene Bosne i Hercegovine za 2022.godinu.

Aplikacija Zlatan Begić protiv Bosne i Hercegovine, ap.br. 34891/21 odnosi se na navodno kršenje čl. 10. i čl. 14 Konvencije, kao i čl. 3 Protokola broj 1 i čl. 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju. Aplikant smatra da sistem podijele vlasti u Bosni i Hercegovini uspostavljen Aneksom 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma ne osigurava jednaku vrijednost njegovog glasa kao direktno izabranog zastupnika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH u odnosu na delegate u Domu naroda koji nisu direktno birani. On smatra da koncept podjele vlasti u Bosni i Hercegovini ne odgovara temeljnim principima „efektivne političke demokratije“ na koje upućuje Preambula Ustava Bosne i Hercegovine.

Aplikacija Slaven Kovačević protiv Bosne i Hercegovine, ap.br. 43651/22 odnosi se na žalbe o kršenju čl. 14. i čl. 17. Konvencije, kao i čl. 3 Protokola broj 1 i čl. 1. Protokola broj 12. uz Konvenciju. Aplikant smatra da Ustavom BiH propisana kombinacija zahtjeva etničke pripadnosti i prebivališta za ostavrenje prava glasa na izborima za člana Predsjedništva BiH i indirektno za izbor delegata Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH predstavlja diskriminaciju i ograničava njegovo aktivno biračko pravo jer on s prebivalištem u Federaciji BiH može glasati samo za kandidate s teritorije Federacije BiH.

3.6. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Odgovori koje su dostavile institucije Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ne omogućavaju analizu diskriminacije koja bi dala sadržajni uvid u oblike i vrste diskriminacije, te osnove po kojima se ona vrši. Institucije ovih nivoa vlasti, uključujući i kantonalne vlasti u FBiH, u većini konstatuju da u izvještajnom periodu nisu imali evidentiranih slučajeva diskriminacije ili uopće nisu dostavili povratne informacije ili izvještaje na zahtjev Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Izuzetak su podaci koje je dostavila Vlada Kantona Sarajevo koja je na nivou četiri institucije izvjestila o pojavama i predmetima diskriminacije. Ipak, niti u kvalitetivnom nitu u kvantitativnom smislu ovo nisu podaci iz kojih je moguće izvesti bilo kakve zaključke o pojavama u oblasti diskriminacije izuzev općeg zapažanja da sistem prikupljanja podataka o pojavama i predmetima diskriminacije na nivou nadležnih institucija iz stava 2., član 1. Zakona o zabrani diskriminacije još uvijek nije funkcionalan.

3.6.1. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine

Sedam (7) od ukupno šesnaest (16) ministarstava koji djeluju u sklopu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine dostavili su na traženje Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine odgovor o pojavama diskriminacije u 2022.godini. Odgovor su dostavila sljedeća ministarstva: Federalno ministarstvo pravde; Federalno ministarstvo financija; Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije; Federalno ministarstvo kulture i sporta; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta; Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, a odgovor nisu dostavila sljedeća ministarstva: Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo trgovine, Federalno ministarstvo prostornog uređenja i Federalno ministarstvo okoliša i turizma.

Sva navedena ministarstva na razini Federacije Bosne i Hercegovine u svome odgovoru navela su da u istima nije bilo prijavljenih i evidentiranih slučajeva diskriminacije u 2022.godini i da nisu provodili postupke po pitanju diskriminacije.

Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine se također očitovala po pitanju pojava diskriminacije iz djelokruga svoga rada. Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine je konstatirala da je u procesu procjene rizika aktivnosti koje provodi Agencija iz svoje nadležnosti utvrđeno da najveći rizik za pojavu diskriminacije postoji u oblasti provođenja javnih konkursa odnosno zapošljavanja u državnoj službi. Također je skrenula pažnju na anonimne prijave državnih službenika na **mobing** koji je prepoznat kao pojava diskriminacije na radnom mjestu, koja je postala

zabrinjavajuće dominantna, a posljedice su očigledne i dokazive kroz veliki broj otvorenih bolovanja državnih službenika koji traže stručnu pomoć zdravstvenih ustanova.

3.6.2. Odgovori institucija Republike Srpske

Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju Vlade Republike Srpske je u svom odgovoru navelo da nadležna ministarstva u Vladi Republike Srpske nemaju evidentiranih slučajeva diskriminacije.

3.6.3. Odgovor institucija Brčko distrikta BiH

Odjeljenje/Odjel za raseljena lica/osobe, izbjeglice i stambena pitanja i Odjeljenje-Odjel za zdravstvo i ostale usluge u svojim odgovorima navode da ne raspolažu podacima da je u 2022.godini bilo evidentiranih slučajeva diskriminacije. Stručna služba Skupštine Brčko distrikta BiH u svom odgovoru navodi u 2022.godini nije bilo prijava diskriminacije, ali da je tokom 2022.godine, a u skladu sa Zakonom o postupku ocjene usklađenosti pravnih akata Brčko distrikta BiH, pokrenut postupak pred Apelacionim sudom Brčko distrikta BiH sa inicijativom da se utvrdi neusklađenost Zakona o plaćama i naknadama zaposlenih u pravosuđu Brčko distrikta BiH sa Statutom Brčko distrikta BiH, uz navode da navedeni zakon ima diskriminirajuće odredbe prema jednoj kategoriji službenika u odnosu na drugu kategoriju službenika. Apelacioni sud Brčko distrikta BiH je donio rješenje kojim nije prihvaćena inicijativa.

3.6.4. Odgovori kantonalnih institucija u FBiH

U odgovorima dostavljenim od strane kantonalnih vlada navedeno je da nije bilo prijava niti evidentiranih slučajeva diskriminacije, izuzev Kantona Sarajevo.

Prema podacima dostavljenim od strane Stručne službe Vlade Kantona Sarajevo, Vlada je uputila zahtjev svim relevantnim institucijama i zatražila dostavu informacija o evidentiranim slučajevima diskriminacije za 2022.godinu. Podaci su zatraženi od ukupno 28 institucija od kojih u 25 kantonalnih organa uprave, javnih ustanova, javnih fondova, kantonalnih javnih komunalnih poduzeća, javnih poduzeća i agencija nije bilo prijavljenih slučajeva diskriminacije.

Kantonalni organi uprave, javne ustanove, javni fondovi, kantonalna javna komunalna preduzeća, javna preduzeća i agencije u kojima su prijavljeni slučajevi diskriminacije prema dostavljenim informacijama su:

I. Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo u kojem su tokom 2022.godine prijavljena dva slučaja diskriminacije.

U prvom slučaju podnesena je tužba sudu, a koja se odnosila na član 6. stav (1) tačka c) Zakona o zabrani diskriminacije – naknada za mlade (subvencioniranje rješavanja stambenog pitanja mladih) i to po osnovu uslova starosne dobi. Naime, članom 4. stav (1) tačka a) Odluke o subvencioniranju rješavanja stambenog pitanja mladih, kao uslov koji podnosilac zahtjeva za subvencioniranje rješavanja stambenog pitanja mladih mora ispuniti je propisano da je starosne dobi do navršениh 18 godina do manje od navršениh 38 godina u momentu podnošenja zahtjeva, a podnosilac prijave je u momentu

podnošenja zahtjeva bio stariji od navršenih 38 godina starosti. Članom 4. tačka 1) Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da su "omladina" ili "mladi" osobe u životnoj dobi od navršenih 15 do 30 godina starosti. Navedenom odredbom Odluke imala se namjera uvođenja afirmativne mjere za mlade osobe, Odluka je privremenog karaktera, a imajući u vidu postojeću ekonomsku situaciju u Bosni i Hercegovini, te da se mladi ljudi teško zapošljavaju i da je time mogućnost da riješe svoje stambeno pitanje do 30 godina starosti veoma mala, te se u konkretnom slučaju po mišljenju ovog ministarstva radi o izuzetku od principa jednakog postupanja u smislu člana 5. stav (1) tačka a) Zakona o zabrani diskriminacije.

Presudom Kantonalnog suda u Sarajevu broj: 65 0 P 671754 18 od 12.10.2022.godine odlučeno je da se žalba tužitelja djelimično usvaja, presuda Općinskog suda u Sarajevu broj: 65 0 P 671754 17 P od 4.7.2018.godine djelimično preinačava na način da se utvrđuje da je tuženi učinio diskriminaciju na tužiteljem, te nalaže da izvrši radnje kojima se uklanja diskriminacija. S tim u vezi je Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo dana 1.12.2022.godine raspisalo Javni poziv za podnošenje prijave u radu Komisije za vršenje tehničkih pregleda građevina i zahvata iz nadležnosti Kantona Sarajevo pod brojem: 05-19-47757/22. Javni poziv nije sadržavao sporni uslov o godinama života čime je presuda ispoštovana.

2. Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo dostavilo je informaciju o prijavljenim slučajevima diskriminacije u sljedećim javnim ustanovama:

U Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu dva slučaja u 2022.godini i to:

- diskriminaciju je prijavila prof.dr. Amila Alikadić Husović, šefica klinike za očne bolesti
- Medicinska sestra Amina Smajlović vrijeđala je doktora na izrazito grub i rasistički način

U Javnoj ustanovi Opća bolnica "prim. Dr. Abdulah Nakaš" u 2022.godini, od strane radnika ustanove upućene su dvije prijave koje se odnose na eventualnu diskriminaciju i pokrenuti su upravni postupci u skladu s Pravilnikom o radu i unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta ustanove.

3. Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo

Dostavio je informaciju da se u 2022. godini obratilo pet (5) korisnika radi pružanja besplatne pravne pomoći odnosno pravnog savjeta iz oblasti rodno zasnovane diskriminacije u oblasti rada u Bosni i Hercegovini. Tom prilikom je istaknuto da su korisnici na intervjuima za posao od strane poslodavca upitani o svom bračnom stanju, planovima za brak, planiranju porodice, da li već imaju djece, starosnu dob i sl.

Nadalje, evidentirano je da su zaposlenice imale različit tretman ukoliko su planirale osnovati porodicu tj. trudnoću ili su planirale ostvariti pravo na porodiljsko odsustvo.

Navedeno je posebno izraženo u privatnom sektoru, a naročito u situaciji ako zaposlenica ima zaključen ugovor o radu na određeno vrijeme, gdje poslodavac uglavnom po saznanju da je zaposlenica trudna ne produži ugovor o radu. Imajući u vidu rodno zasnovanu diskriminaciju u oblasti rada u Bosni i Hercegovini, prema dosadšnjim iskustvima, evidentno je da se Zavodu češće obrate žene nego muškarci.

4. Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade

Dostavilo je informaciju da nema evidentiranih slučajeva diskriminacije, izuzev u slučaju predmeta koji se vodi pred Općinskim sudom u Sarajevu broj: 65 0 Rs 986063 21 Rs po tužbi tužitelja Sifeta Kukuza radi radnog spora - diskriminacije, gdje je tuženi Kanton Sarajevo, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Što se tiče javnih ustanova iz ovog resora, JU "Univerzitet u Sarajevu" i JU "Studentki centar" Sarajevo nisu dostavili odgovor po ovom pitanju.

3.7. Podaci prikupljeni kroz obradu predstavki/žalbi u Sektoru za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Sektor za ljudska prava u okviru svojih programskih zadataka značajnu aktivnost posvećuje žalbama građana BiH, koje se ovom Sektoru upućuju najčešće u pisanoj formi, neposrednim prijemom stranaka ili pružanjem pravnih savjeta putem telefonskih poziva. Predstavke/žalbe zbog kršenja ljudskih prava u 2022. godini, uglavnom su se odnosile na individualne predstavke zbog kršenja ljudskih prava: u oblasti povratka imovine - rekonstrukcije kuća i stanova i drugih devastiranih ili uništenih objekata; rada i zapošljavanja, penzionog i zdravstvenog; nadoknadu materijalne i nematerijalne štete; žalbe na sudske postupke i odluke i sporost u radu sudova zbog odugovlačenja pri donošenju rješenja; sporost u izvršenju rješenja i odluka, šutnju administracije, diskriminaciju po različitim osnovama i dr. Sve pristigle predstavke i žalbe rješavaju se ažurno po prioritetu i redoslijedu i shodno tematici upućuju nadležnim organima na rješavanje.

Analizom zaprimljenih žalbi zbog kršenja ljudskih prava u Sektoru za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine za 2022. godinu, konstatiramo da su se navodi o kršenju ljudskih prava osoba s invaliditetom odnosili na oblast zdravstvene zaštite, pitanje fizičkog i emocionalnog zlostavljanja u jednoj od institucija za alternativnu brigu o djeci bez roditeljskog staranja, vršnjačkog nasilja u jednoj od škola u Mostaru, nezakonitog odvođenja djeteta od strane drugog roditelja i rješavanje vlasničkih pitanja i sigurnog življenja u sredini stanovanja.

Ostali navodi o kršenju ljudskih prava odnosili su se na diskriminaciju djevojčice romske nacionalnosti u jednoj od osnovnih škola u Prnjavoru u kojem je i Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine pokrenula postupak i donijela odluku, zatim na diskriminaciju u pogledu korištenja prava na slobodu vjere i uvjerenja, prijava diskriminatornog ponašanja od strane Medžlisa islamske zajednice Stolac u predmetu izdavanja dozvole za izgradnju vjerskog objekta u Neumu, prijave za uznemiravanje i mobing, diskriminacija po osnovu obrazovanja, diskriminacija prilikom prijema u radni odnos, diskriminacija po osnovu članstva u sindikatu, diskriminacija zbog pripadnosti migrantskoj populaciji (stranka se žali da je njenom mužu doneseno rješenje o deportaciji i nije mu mružena odgovarajuća liječnička pomoć iz razloga što pripada migrantskoj populaciji), žalba na diskriminaciju po osnovu neravnopravne upotrebe jezika u institucijama Bosne i Hercegovine (stranka se žalila da na službenoj stranici Granične policije BiH ne može pročitati dnevnik događaja na hrvatskom jeziku).

4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA O POJAVAMA I PREDMETIMA DISKRIMINACIJE

4.1. Analiza podataka Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine

Na uzorku od svih **276 predmeta** koji su okončani 2022. godine bez obzira na godinu kada su zaprimljeni, prosječna dužina trajanja predmeta je bila **201 dan**, što je kraće od prosječne dužine trajanja predmeta, **297 dana**, koji su zaprimljeni 2022. godine i okončani iste godine usvajanjem, djelimičnim usvajanjem i odbijanjem tužbenog zahtjeva.

Najkraće (**2 dana**) je trajao predmet Osnovnog suda u Modriči koji je završio ustupanjem predmeta, dok je najduže (**728 dana**) trajao predmet Općinskog suda u Sarajevu koji je završio odlukom u meritumu i odbijanjem tužbenog zahtjeva. U pitanju je predmet diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja – naknade, a odnosio se na višestruku diskriminaciju u vidu segregacije na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju.

Slučajeva **direktne diskriminacije** je bilo **126**, dok je **indirektna diskriminacija** kao oblik utvrđena u **41** predmetu. Za **109** predmeta **nije naveden oblik diskriminacija**, što je izuzetno visok broj koji je značajno smanjen na uzorku predmeta koji su zaprimljeni i okončani 2022. godine i koji iznosi **22**. S tim u vezi može se zaključiti da se postepeno napušta praksa u kojoj se u evidenciji predmeta diskriminacije propušta navesti njen oblik. Razlike u broju predmeta direktne i indirektna diskriminacije između većeg i manjeg uzorka gotovo da i nema što zanči da su u toku 2023. godine mahom okončani predmeti iz ranijih godina koji nisu imali naveden oblik diskriminacije.

OBLIK DISKRIMINACIJE	BROJ PREDMETA	PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA U DANIMA
DIREKTNA DISKRIMINACIJA	126	240
INDIREKTNA DISKRIMINACIJA	41	266
NIJE NAVEDEN OBLIK	109	131

Broj predmeta prema obliku diskriminacije

Kada slučajevi direktne diskriminacije u zemlji premaše broj slučajeva indirektna diskriminacije u tako

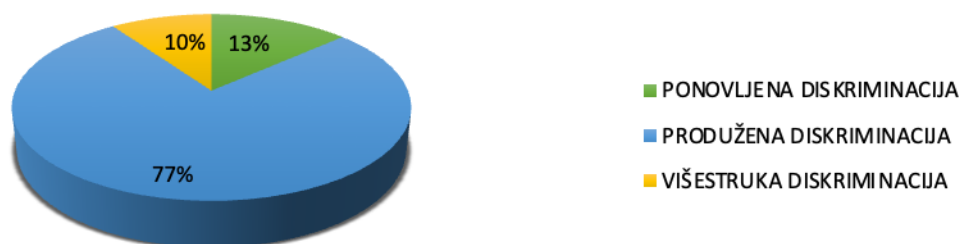
značajnom omjeru (tri puta više), moguće je izvesti nekoliko zaključka koji potencijalno objašnjavaju ovakvu realnost. Najprije se sa velikom sigurnošću može utvrditi da je veća frekvencija slučajeva direktne diskriminacija posljedica njihove vidljivosti, tj. direktna diskriminacija je obično eksplicitnija i lakše je uočljiva u poređenju s indirektnom diskriminacijom. S tim u vidu, i građanima je lakše da prepoznaju i prijave slučajeve direktne diskriminacije. Dodatno, prevladavanje direktne diskriminacije nad indirektnim diskriminacijama može također naglasiti i određene kulturološke faktore poput duboko ukorjenjenih predrasuda, pristrasnosti ili stereotipa prihvaćenih u društvenim normama, zbog čega se više iskazuju.

S druge strane, manji broj prijavljenih slučajeva indirektno diskriminacije u odnosu na direktnu diskriminaciju može ukazivati na to da građani manje prepoznaju ili su manje skloni prepoznati slučajeve indirektno diskriminacije. Indirektna diskriminacija je često suptilnija i izazovnija za prepoznati u poređenju s direktnom diskriminacijom što ukazuje na potrebu za boljom edukacijom i obukom kako bi se prepoznale i riješile prakse indirektno diskriminacije u različitim društvenim strukturama.

Od ukupnog broja predmeta njih 82 ili 27,6% utvrđeni su kao teži oblik diskriminacije i to kako slijedi:

TEŽI OBLIK DISKRIMINACIJE	BROJ PREDMETA	PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA U DANIMA
PONOVLJENA DISKRIMINACIJA	11	269
PRODUŽENA DISKRIMINACIJA	63	315
VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA	8	201
UKUPNO	82	261

Teži oblici diskriminacije

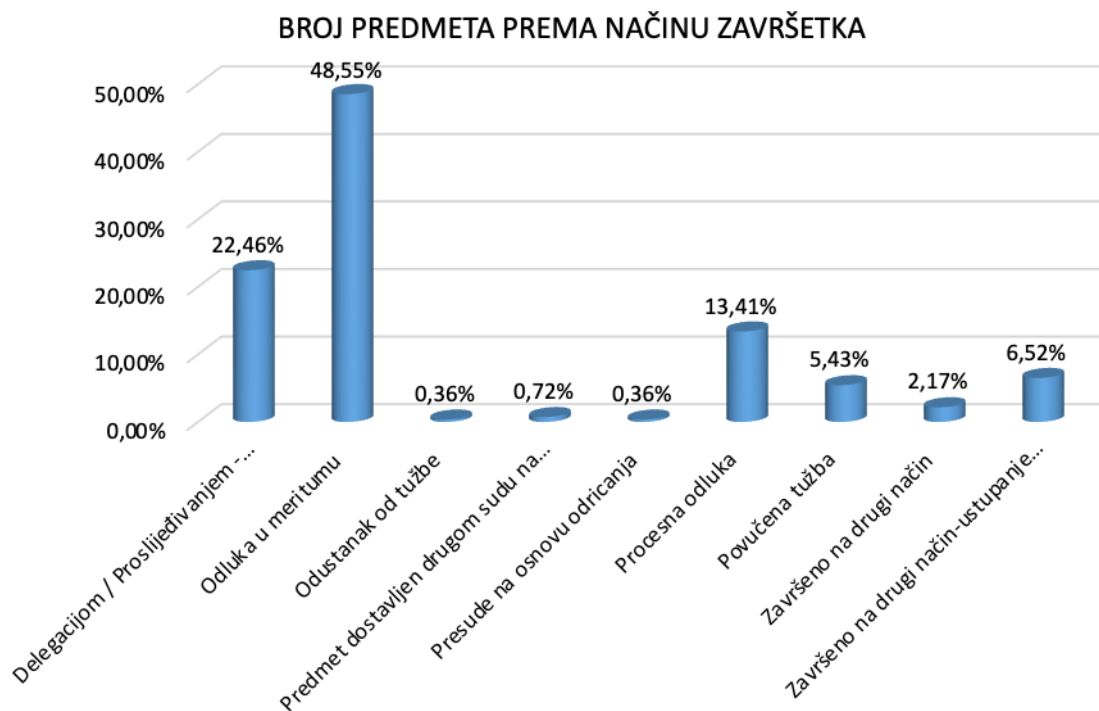
Dominacija "produžene diskriminacije" u ovim podacima može se objasniti time da upravo složenost i trajanje ovog oblika diskriminacije predstavljaju dovoljno snažan poticaj za obraćanje sudu. Dodatno, ovi podaci se mogu objasniti i sistemskim i strukturnim faktorima koji utiču na to da se određene vrste diskriminacije nalaze duboko ukorijenjene u sistemskim strukturama, politikama ili kulturnim normama. Drugim riječima, produžena diskriminacija signalizira prisustvo institucionalnih predrasuda ili sistemskih nejednakosti koje opstaju kroz vrijeme i kontinuirano utječu na pojedince ili zajednice. Pored toga, značajnije prisustvo produžene diskriminacije može biti određeno načinom na koji se pojedini slučajevi kategoriziraju ili definiraju. Neki slučajevi mogu biti svrstani kao "produžena

diskriminacija" zbog svoje prirode, čak i ako bi se mogli svrstati u druge kategorije na temelju različitih tumačenja ili klasifikacija.

S druge strane, moguće je i da se druge forme diskriminacije, poput ponovljene ili višestruke diskriminacije, ne prijavljuju zbog nedostatka svijesti, stigme ili poteškoća u prepoznavanju i prijavljivanju tih incidenata.

Sagledavajući okončane predmete prema načinu završetka u prvi plan se mora istaći činjenica da je u 134 slučaja kada su donesene odluke u meritumu, sa prosječnim trajanjem postupka od 289 dana, taj proces donošenja odluka bio prilično dug. I u slučaju drugih načina završetka, sa izuzetkom procesnih odluka, trajanje postupka se svojom prosječnom dužinom čini nesrazmjernim u odnosu na hitnost koju predmeti diskriminacije po svojoj prirodi zahtjevaju.

NAČIN ZAVRŠETKA	BROJ PREDMETA	PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA U DANIMA
Delegacijom/Prosljeđivanjem - Prosljeđen predmet drugom sudu	62	97
Odluka u meritumu	134	289
Odustanak od tužbe	1	206
Predmet dostavljen drugom sudu na nadležnost	2	167
Presude na osnovu odricanja	1	307
Procesna odluka	37	23
Povučena tužba	15	228
Završeno na drugi način	6	114
Završeno na drugi način - ustupanje predmeta	18	103
UKUPNO	276	170

Evidentirana prosječna dužina trajanja postupka, naročito za odluke u meritumu, može se objasniti složenošću slučajeva, budući da predmeti diskriminacije često mogu biti kompleksni i višeslojni, uključujući različite pravne, društvene i činjenične elemente koji mogu produžiti proces donošenja odluka. Slučajevi diskriminacije često zahtijevaju specifično stručno znanje i osjetljiv pristup, tumačenje zakona o diskriminaciji ili uspostavljanje presedana što neminovno doprinosi složenosti a samim tim dovodi i do produženja procesa. Na umu se mora imati i potreba za temeljnim ispitivanjem dokaza i višestrukim pravnim argumentima što takođe doprinosi produženju vremena potrebnog za donošenje odluka u meritumu. Dodatni problem je i u velikom radnom opterećenju i ograničenim resursima sudova, što može uzrokovati kašnjenja u rješavanju složenih slučajeva. Nedostatak osoblja ili resursa može značajno utjecati na brzinu rješavanja predmeta.

Od ukupnog broja predmeta, 76% je bilo na Općinskom sudu u Sarajevu.

SUD	BROJ PREDMETA	PROSJEČNO TRAJANJE PREDMETA U DANIMA
APELACIONI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH	1	70
KANTONALNI SUD U MOSTARU	1	207
KANTONALNI SUD U NOVOM TRAVNIKU	1	101
KANTONALNI SUD U ODŽAKU	1	16
KANTONALNI SUD U SARAJEVU	1	532
KANTONALNI SUD U TUZLI	1	206
KANTONALNI SUD U ZENICI	1	56

SUD	BROJ PREDMETA	PROSJEČNO TRAJANJE PREDMETA U DANIMA
OKRUŽNI SUD U ISTOČNOM SARAJEVU	4	16
OKRUŽNI SUD U PRIJEDORU	1	468
OPĆINSKI SUD U BANOVIĆIMA	1	539
OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI	1	457
OPĆINSKI SUD U ČITLUKU	1	171
OPĆINSKI SUD U KAKNJU	4	404
OPĆINSKI SUD U KALESIJI	1	49
OPĆINSKI SUD U LIVNU	1	162
OPĆINSKI SUD U MOSTARU	4	208
OPĆINSKI SUD U ORAŠJU	2	372
OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	209	197
OPĆINSKI SUD U SREBRENIKU	2	75
OPĆINSKI SUD U TRAVNIKU	4	443
OPĆINSKI SUD U TUZLI	2	339
OPĆINSKI SUD U VISOKOM	2	56
OPĆINSKI SUD U ZENICI	1	512
OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH	3	281
OSNOVNI SUD U BANJOJ LUCI	1	415
OSNOVNI SUD U DERVENTI	1	40
OSNOVNI SUD U DOBOJU	1	255
OSNOVNI SUD U GRADIŠĆI	1	434
OSNOVNI SUD U KOTOR-VAROŠI	2	176
OSNOVNI SUD U MODRIČI	5	20
OSNOVNI SUD U MRKONJIĆ GRADU	1	122
OSNOVNI SUD U TREBINJU	1	353
OSNOVNI SUD U MRKONJIĆ GRADU	1	63
SUD BOSNE I HERCEGOVINE	8	173
VRHOVNI SUD FBIH	4	76
VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	0	0
UKUPNO	276	224

Sa ovako izraženom koncentracijom slučajeva diskriminacije očito je da je Općinski sud u Sarajevu u izvještajnom periodu bio glavni za odlučivanje o slučajevima diskriminacije.

Očigledno je da društveno-politički, administrativni, ekonomski, obrazovni i kulturni značaj i položaj Sarajeva ima utjecaj na ovu koncentraciju predmeta diskriminacije. Kao ključni faktori ovdje se mogu prepoznati razvijenija pravna infrastruktura, povoljnija percepcija pravičnosti pravosudnih institucija, kvalitetnija dostupnost i informisanost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, bolji pristup pravnom obrazovanju, resursima, te bolje razumijevanje prava u odnosu na zabranu diskriminacije.

Svi ovi faktori čine Sarajevo središtem pravnih pitanja, posebno za složene slučajeve kao što su slučajevi diskriminacije. Pravni sustav, infrastruktura i iskusnije sudstvo glavnog grada djeluju ohrabrujuće u smislu obraćanja sudu za zaštitu od diskriminacije, što dovodi do veće koncentracije predmeta u Općinskom sudu u Sarajevu.

S druge strane, relativno nizak broj slučajeva diskriminacije pred sudovima u Bosni i Hercegovini može se pripisati različitim faktorima kao što su opći nedostatak svijesti ili znanja o mehanizmima zaštite od diskriminacije; ograničen pristup pravnoj podršci i pomoći; društvena stigma ili strah povezan s prijavljivanjem diskriminacije u lokalnom kontekstu; ograničen pristup pravnim institucijama, uključujući sudove i institucije nadležne za pružanje pravne pomoći, neprepoznavanje različitih oblika i vrsta diskriminacije, negativna percepcija i nedostatak povjerenja u nadležne institucije.

Razumijevanje niskog broja slučajeva diskriminacije u regijama izvan Sarajeva zahtijeva razmatranje gore navedenih potencijalnih ograničenja i okolnosti jedinstvenih za svako područje. Važno je adresirati ove faktore kako bi se osiguralo da pojedinci širom zemlje imaju jednak pristup pravdi i da im se omogući da efikasno prijavljuju i rješavaju slučajeve diskriminacije.

U pogledu statusa tužitelja i tuženog razlikujemo tri kategorije predmeta:

- 1. Tužitelj i tuženi su pravna lica;**
- 2. Tužitelj je fizičko lice, a tuženi je pravno lice;**
- 3. Tužitelj i tuženi su fizička lica.**

U 6 slučajeva u kojima su i tužitelji i tuženi bili pravna lica u u pet predmeta je odluka donesena u meritumu, dok je u jednom slučaju tužba povučena. Za 4 slučaja je navedeno da se radilo od slučajevima direktne diskriminacije, a u jednom je prijavljen oblik indirektna diskriminacije. U tri slučaja je tužbeni zahtjev odbijen, u jednom je tužbeni zahtjev odbačen i u jednom je tužbeni zahtjev usvojen. U prosjeku su predmeti trajali 400 dana.

U 255 slučajeva je tužitelj fizičko lice, a tuženi pravno lice, i u ovakvim slučajevima proces je trajao u prosjeku 196 dana. U 161 ovakvom predmetu tužitelj je bio muškog spola. 60 predmeta je za oblik imalo direktnu diskriminaciju, 15 indirektnu diskriminaciju i u 85 slučajeva nije naveden oblik. U 94 predmeta ove kategorije tužitelj je bio ženskog spola. 58 predmeta je za oblik imalo direktnu diskriminaciju, 24 indirektnu diskriminaciju i u 12 slučajeva nije naveden oblik.

Konačno, u 15 slučajeva su tužitelj i tuženi fizičko lice, i u ovakvim slučajevima proces je trajao u prosjeku 196 dana. U 9 ovakvih predmeta tužitelj je bio muškog spola. 3 predmeta su za oblik imala direktnu diskriminaciju, 1 indirektnu diskriminaciju i u 5 slučajeva nije naveden oblik. U 6 predmeta tužitelj je bio ženskog spola, pri čemu je 1 predmet za oblik imao direktnu diskriminaciju, a u 5 slučajeva nije naveden oblik.

TUŽITELJI	TUŽENI	BROJ PREDMETA	BROJ PREDMETA U PROCENTIMA	PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA U DANIMA
Pravno lice	Pravno lice	6	2,17%	400
Fizičko lice	Pravno lice	255	92,39%	196
Fizičko lice	Fizičko lice	15	5,43%	196
UKUPNO		276	100%	264

Od šest slučajeva koji uključuju i tužitelje i tužene kao pravna lica, odluke su uglavnom donesene u korist tuženog u slučajevima direktnih diskriminacija. To bi moglo ukazivati na trend u kojem su slučajevi direktnih diskriminacija koji uključuju pravna lica jasniji i lakši za odlučivanje u korist tuženog.

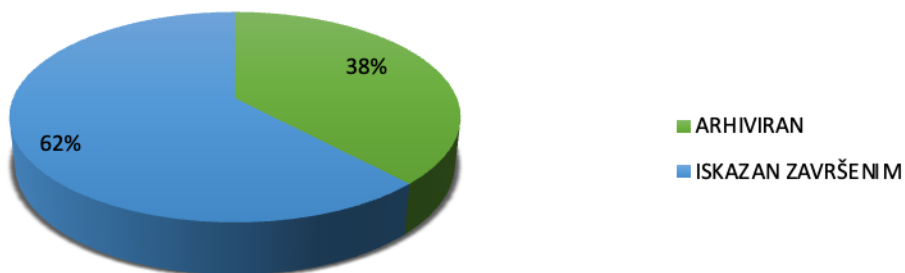
Slučajevi diskriminacije koji uključuju fizičke (individualne) tužitelje i pravna lica kao tužene, s prosječnim trajanjem od 196 dana, imaju kraće trajanje procesa u odnosu na prosjek. Postoji i primjetna razlika u distribuciji slučajeva između muških i ženskih tužitelja kod različitih vrsta diskriminacija. Bilo bi relevantno analizirati razloge iza ove razlike i utvrditi jesu li određene vrste diskriminacija češće prijavljivane u vezi sa određenim spolom.

Značajno je da su slučajevi u kojima su i tužitelj i tuženi fizičke osobe imali slično prosječno trajanje procesa kao i oni koji su uključivali fizičke tužitelje i pravna lica kao tužene. To bi moglo sugerirati da su dinamika i složenost unutar tih slučajeva slični, unatoč različitim entitetima tuženih.

Po njihovom okončanju 105 predmeta je arhivirano, dok je 171 iskazano završenim.

STATUS	BROJ PREDMETA
ARHIVIRAN	105
ISKAZAN ZAVRŠENIM	171

Broj predmeta prema statusu

ODLUKE	STATUS	
	ARHIVIRAN	ISKAZAN ZAVRŠENIM
TUŽBA ODBAČENA	5	26
TUŽBENI ZAHTJEV DJELIMIČNO USVOJEN	2	18
TUŽBA POVUČENA	0	1
TUŽBENI ZAHTJEV ODBAČEN	1	7

TUŽBENI ZAHTEJEV ODBIJEN	15	52
TUŽBENI ZAHTEJEV USVOJEN	6	40
NEMA PODATAKA	74	27

U slučaju segregacije kao najprisutnije vrste diskriminacije utvrđujemo sljedeći presjek stanja:

VRSTA DISKRIMINACIJE	OSNOV	ODLUKA	
SEGREGACIJA	Nacionalno porijeklo	USVOJEN	
		ODBIJEN	1
		ODBAČEN	
	Obrazovanje	USVOJEN	1
		ODBIJEN	
		ODBAČEN	
	Invaliditet	USVOJEN	16
		ODBIJEN	23
		ODBAČEN	1
		DJELIMIČNO USVOJEN	5
	Vjera	USVOJEN	
		ODBIJEN	
		ODBAČEN	1
	Članstvo u sindikatu	USVOJEN	
		ODBIJEN	1
		ODBAČEN	
	Društveni položaj	USVOJEN	
		ODBIJEN	
		ODBAČEN	
		DJELIMIČNO USVOJEN	1
	Druga okolnost	USVOJEN	2
		ODBIJEN	1
		ODBAČEN	7
		DJELIMIČNO USVOJEN	1
POVUČEN		1	
Osnov nije utvrđen	USVOJEN		
	ODBIJEN		
	ODBAČEN	17	

Invaliditet je osnov diskriminacije koji je najviše prisutan u tužbenim zahtjevima u kojima je segregacija navedena kao vrsta diskriminacije. Od 45 takvih zahtjeva njih 16 je usvojeno a 5 je djelimično usvojeno, dok su 23 zahtjeva odbijena, a 1 odbačen.

Uzroci diskriminacijskih praksi, poput segregacije na osnovu invaliditeta, bez obzira na konkretni sadržaj predmeta o kojima se ovdje radi, su povezani sa sljedećim faktorima:

Društvena stigma i zablude: Stavovi ili zablude unutar društva prema osobama s invaliditetom mogu dovesti do percepcije da su oni na neki način drugačiji ili su jednostavno društvena grupa čiji su prioriteti i potrebe manje bitni, što sigurno uzrokuje praksu segregacije.

Nedostatak pristupačnosti i prilagođavanja: Neadekvatna infrastruktura, objekti ili usluge koje nisu prilagođene za osobe s invaliditetom mogu nenamjerno dovesti do njihove segregacije. Kada okruženja nisu pristupačna, osobe s invaliditetom mogu biti isključene ili segregirane.

Neznanje ili nedostatak razumijevanja: Ograničena svijest i razumijevanje o pravima i potrebama osoba s invaliditetom mogu dovesti do nenamjernih diskriminacijskih djela, uključujući segregaciju, zbog nedostatka znanja o prikladnim praksama inkluzije.

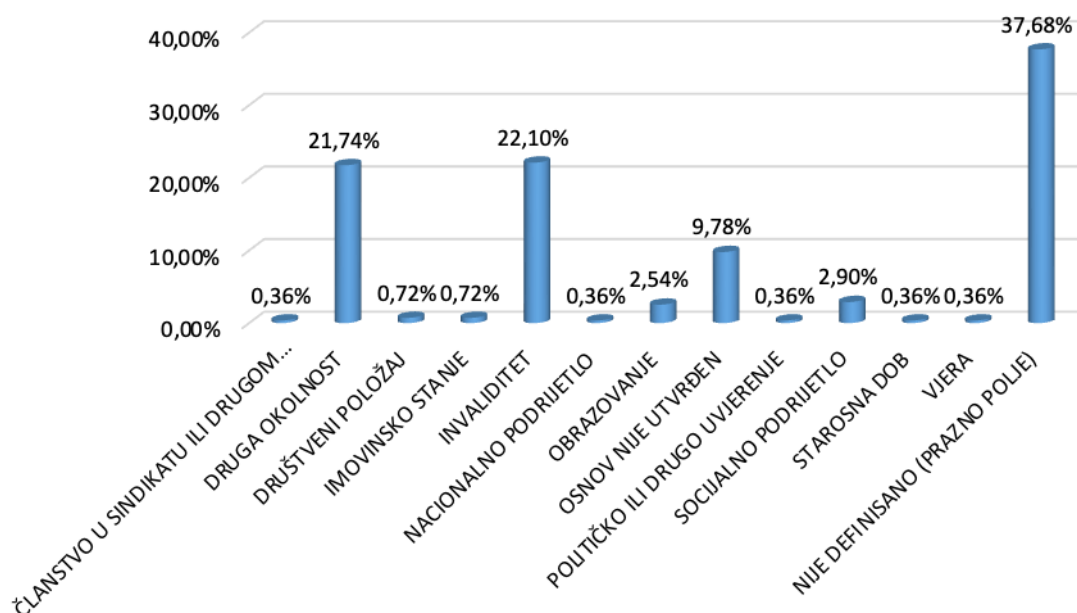
Sistemske prepreke: I sistemske prepreke unutar institucija, zakona ili politika mogu nenamjerno poticati diskriminacijske prakse. To može biti posljedica nedostatnih mehanizama pravne zaštite u cilju osiguranja inkluzije osobama s invaliditetom.

Nedostatak zastupanja i predstavljanja: Nedostatak zagovaranja ili zastupanja prava osoba s invaliditetom može dovesti do nedostatka proaktivnih mjera kako bi se osigurala njihova inkluzija i spriječila segregacija.

Raspored predmeta prema osnovu diskriminacije utvrđuje sljedeće:

OSNOV	BROJ PREDMETA	PROSJEČNO TRAJANJE PREDMETA DANIMA	U
ČLANSTVO U SINDIKATU ILI DRUGOM UDRUŽENJU	1	728	
DRUGA OKOLNOST	60	227	
DRUŠTVENI POLOŽAJ	2	151	
IMOVINSKO STANJE	2	287	
INVALIDITET	61	282	
NACIONALNO PODRIJETLO	1	513	
OBRAZOVANJE	7	211	
OSNOV NIJE UTVRĐEN	27	171	
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	1	49	
SOCIJALNO PODRIJETLO	8	376	
STAROSNA DOB	1	162	
VJERA	1	63	
NIJE DEFINISANO (PRAZNO POLJE)	104	125	
UKUPNO	276	257	

BROJ PREDMETA PREMA OSNOVU DISKRIMINACIJE

Prema ovim podacima najviše su prisutni predmeti diskriminacije na osnovu invaliditeta (61), uz predmete u kojima se osnov diskriminacije veže uz druge okolnosti. Uz navedeno, ističe se i broj predmeta (104) u kojima nije naveden osnov diskriminacije.

U svim predmetima diskriminacije na osnovu invaliditeta tužitelj je bio fizičko lice (13 osoba muškog spola i 48 osoba ženskog spola), a tuženi pravno lice. Invaliditet kao osnov je uglavnom (u 45 predmeta) povezan sa segregacijom, ali i poticanjem na diskriminaciju (5), izdavanjem naloga za diskriminatorno ponašanje (4) i uznemiravanjem (3).

U pogledu drugih okolnosti kao osnova za diskriminaciju postupalo se u 60 predmeta i to 5 predmeta u kojima su tužitelj/tuženi pravno lice, 52 u kojima je tužitelj fizičko lice/tuženi pravno lice i tri slučaja u kojima su tužitelj fizičko lice/tuženi fizičko lice. U 15 tužbenih zahtjeva isticanje drugih okolnosti u kojima se nalazio osnov diskriminacije rezultiralo je prihvatanjem od strane suda, dok je u 4 slučaja došlo do djelimičnog usvajanja. U dvostruko većem broju slučajeva (38) došlo je do odbijanja i odbacivanja ovakvih zahtjeva. Ovi podaci nas upućuju na zaključak da i sudska praksa postepeno postaje otvorenija za prihvatanje osnova diskriminacije u drugim okolnostima, a ne isključivo u onim koji su pobrojani u Zakonu o zabrani diskriminacije.

Pored gore navednih, prema broju predmeta, kao osnovi diskriminacije mogu se još izdvojiti socijalno podrijetlo i obrazovanje. Socijalno podrijetlo kao osnov veže se za tužbene zahtjeve, uglavnom usvojene ili djelimično usvojene, u kojima je prijavljena praksa diskriminacije putem izdavanja naloga za diskriminatorno ponašanje. Obrazovanje kao osnov diskriminacije najvećem broju evidentiranih slučajeva povezano je sa ponašanjem koje je u tužbenim zahtjevima kvalificirano kao mobing.

Prikupljeni podaci se uglavnom poklapaju sa podacima predstavljenim u izvještaju Analiza sudske prakse u predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2021. godine čiju izradu je podržala Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini. U tom smislu analiza sudske prakse iz izvještajnog perioda ukazala je na povećanje broja tužbi i presuda donesenih po Zakonu o zabrani diskriminacije. Kao i u ovdje utvrđenim podacima i ova analiza ukazuje na to da teritorijalno područje u kojem se u najviše slučajeva poziva na Zakon o zabrani diskriminacije ostaje entitet FBiH. Tačnije, Općinski sud u Sarajevu i Kantonalni sud u Sarajevu procesuiraju većinu predmeta diskriminacije. Zaključak je isti i u pogledu konstatacije da se značajno opterećenje u pogledu broja predmeta ogleda i u njihovom relativno sporom procesuiranju. Analiza napominje da i dalje postoji potreba za unapređenjem procesuiranja predmeta diskriminacije i da bi se karakteristike programa za upravljanje predmetima u pravosuđu trebale u potpunosti koristiti kako bi se dobili tačni statistički podaci o najnovijim naprecima u predmetima diskriminacije.

Nalazi se podudaraju i u tumačenju empirijskih podataka u kojima se sugerira da većina žrtava diskriminacije ipak ne pribjegava sudskoj zaštiti od diskriminacije. U analizi se ističe kako brojna strukturalna pitanja potencijalno umanjuju povjerenje građana u ovo pravno sredstvo. Naprimjer, pojedinci mogu odustati od sudskog postupka u vezi sa diskriminacijom zbog dugotrajnosti procesuiranja predmeta i, shodno tome, zbog historijski niskog procenta presuda u korist tužioca. Postoji i opće nedovoljno korištenje privremenih mjera osiguranja ili postupaka za zaštitu od viktimizacije. Ograničeno pozivanje, u obrazloženju sudova, na bogatu i obavezujuću praksu ESLJP ili mjerodavnu praksu SPEU-a, naglašava potrebu za daljom edukacijom sudija. To bi se moglo postići razvojem novih edukativnih alata. Slično, rijetko pozivanje na mehanizme Institucije ombudsmena u sudskim postupcima može ukazivati na pad povjerenja u ovu instituciju, o čemu svjedoče navedeni empirijski podaci. Određeni trendovi u antidiskriminacijskoj praksi su ustaljeni, kao što je dominantan broj slučajeva diskriminacije na osnovu invaliditeta, ili veća učestalost muškaraca na strani tužioca u odnosu na žene. Ovo može ukazivati na potrebu za daljim djelovanjem, posebno zagovaranjem za korištenje postojećih pravnih mehanizama, kao i jačanjem kapaciteta pružalaca besplatne pravne pomoći. Pozitivni rezultati u nekoliko kolektivnih tužbi visokog profila ukazuju na veliki potencijal instrumenta kolektivne tužbe, ali i na njegovo kontinuirano nekorištenje. Ovo je posebno evidentno u vezi sa stotinama skoro identičnih slučajeva pokrenutih u vezi sa strukturalnim problemom diskriminacije lica sa invaliditetom koji su potencijalno mogli biti riješeni kolektivnim tužbama.

4.2. Analiza podataka Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Prema podacima Institucije ombudsmena najviše su prisutni predmeti diskriminacije u kojima nije naveden osnov diskriminacije (96), zatim slijedi mobing (48), etnička pripadnost (12), nacionalno i socijalno porijeklo (9), starosna dob (7).

Predmete diskriminacije u kojima nije naveden osnov diskriminacije, kada je u pitanju način okončanja postupka, uglavnom karakterizira da se radi o neprihvatljivoj žalbi ili nezainteresiranosti stranke za dalje vođenje postupka.

Kada su u pitanju predmeti diskriminacije koji se odnose na mobing, isti su završavani izdavanjem preporuke ili na drugi način ili je u toku intervencija ombudsmena.

Kada je u pitanju spol podnosioca žalbe, preovladava muški spol (110) a ženski spol (98).

Kada je u pitanju tužena strana, karakteristično je da se u preko 95% predmeta radi o organu uprave odnosno institucija sa javnim ovlaštenjima, a da imamo samo (3) predmeta u kojima je tužena strana fizičko lice.

4.3. Analiza odgovora i podataka ostalih institucija

Sudska praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine koja je u izvještajnom periodu evidentirala tek dva predmeta u oblasti diskriminacije ne ostavlja prostor za svrsishodnu analizu, te se ovdje radi o specifičnoj praksi koja bi se trebala analizirati periodično obuhvaćajući veći broj predmeta koji bi mogli ukazati na obrasce i trendove u sferi ustavne zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Sličan zaključak moguće je izvući i za Agenciju za ravnopravnost spolova koja također zahtjeva periodičnu analizu na većem uzorku evidentiranih predmeta diskriminacije.

U odnosu na podatke koje je dostavio Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava koji se odnose na aplikacije Zlatana Begića i Slavena Kovačevića protiv Bosne i Hercegovine da se utvrditi zaključak kako sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu tumačenja odredbi Ustava Bosne i Hercegovine i drugih državnih zakona postaje sve šira i sveobuhvatnija i upućujuća u smislu potrebnih intervencija kojima bi se otklonila postojeća ustavna i zakonska rješenja koja imaju diskriminirajući učinak.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA SA PREPORUKAMA

5.1. Zaključna zapažanja Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice

U samom zaključku izvještaja potrebno je osvrnuti se i na pitanje percepcije diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Zahvaljujući istraživanju o preprekama koje sprečavaju različite društvene grupe u ostvarenju jednakih prava i mogućnosti, s posebnim akcentom na romsku populaciju koje je sprovedeno uz finansijsku pomoć Evropske unije, u okviru projekta **“EU za ljudska prava i suzbijanje diskriminacije u Bosni i Hercegovini”**, imamo aktuelan uvid u stanje percepcije diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Na temelju provedenog istraživanja došlo se do zaključka da je diskriminacija značajno prisutan problem u Bosni i Hercegovini. Ispitanici, uključujući i zaposlene u institucijama su mapirali različite grupe kao najizloženije diskriminaciji, što ukazuje na to da su prepoznali postojanje diskriminacije kod različitih grupa. Na osnovu analize cjelokupnog uzorka ispitanih predstavnika ranjivih skupina osobe sa invaliditetom su grupa najizloženija diskriminaciji. Prema mišljenju službenika 57 institucija sa svih nivoa vlasti u BiH, grupa koja je najizloženija diskriminaciji su LGBTI osobe, zatim romska nacionalna manjina, žene žrtve nasilja, osobe s invaliditetom te osobe starije od 60 godine.

Uz gore navedeni uvid u percepciju diskriminacije, analiza provedena u ovom izvještaju je u određenoj mjeri pružila dodatno razumijevanje prirode diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Uočeni su brojni izazovi unutar pravnog sistema, društvenih percepcija i institucionalnih praksi, što doprinosi održavanju diskriminatornih ponašanja prema različitim ranjivim skupinama.

Pregled podataka o završenim sudskim slučajevima jasno pokazuje da, unatoč napretku u rješavanju diskriminacije, postoje produljeni pravni procesi, posebice u slučajevima odluka u meritumu. Ti produljeni procesi narušavaju hitnost potrebnu za rješavanje slučajeva diskriminacije, često rezultirajući dugotrajnim poteškoćama za pogođene pojedince.

Izveštaj je identificirao potrebu za sveobuhvatnim internim procedurama unutar institucija kako bi se zaštitili od diskriminacije. Rješavanje ovog pitanja ključno je i zahtijeva zajedničke napore od nadležnih vlasti, prvenstveno Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, kako bi se osiguralo da su sve institucije svjesne imperativa uvođenja i provedbe ovih protokola.

Osim toga, zaštita ranjivih skupina, posebno osoba s invaliditetom, ključna je. Suočavanje s prevalencijom stereotipa i predrasuda prema ovim skupinama zahtijeva obuhvatne kampanje svijesti društva i revizije politika kako bi se osiguralo jednak tretman i mogućnosti za sve.

Dodatno, poboljšanje usluga besplatne pravne pomoći, pristup informacijama i usklađivanje zakonodavstva s međunarodnim standardima ključni su koraci za učinkovito rješavanje diskriminacije. To zahtijeva koordinirani napor, uključujući suradnju državnih tijela, institucija i organizacija civilnog društva.

Zaključno, uspjeh preporuka navedenih u ovom izvještaju ovisi o skladnom, zajedničkom pristupu. Samo rješavanjem identificiranih poteškoća kroz zajednički i predan napor, podržan adekvatnim resursima, može Bosna i Hercegovina raditi na ublažavanju diskriminacije i stvaranju pravednog i inkluzivnog društva za sve svoje građane.

5.2. Preporuke i mjere

Zaštita od diskriminacije

1. Pregled sudskih slučajeva gdje su odbijene tužbe za diskriminaciju kako bi se identificirali razlozi i podigla javna svijest.
2. Provoditi kampanje radi podizanja javne svijesti o diskriminaciji i zagovaranja za primjenu zaštitnih mjera.
3. Analizirati slučajeve diskriminacije i pokrenuti interne protokole u relevantnim institucijama.

Pristupačne informacije

Osigurati pristupačne informacije o prijavljivanju slučajeva diskriminacije i postupanju institucija te pravima u procesu zaštite od diskriminacije.

Analiza odbijenih i odbačenih predmeta diskriminacije

Odgovorna institucija: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u koordinaciji sa relevantnim pravosudnim institucijama i međunarodnim organizacijama;

Ključne aktivnosti: Izvršiti analizu slučajeva u kojima su tužbe i tužbeni zahtjevi za zaštitu od diskriminacije odbijene ili odbačene, te utvrditi razloge za njihovo odbijanje ili odbacivanje. Razmotriti ove razloge radi procjene potrebe za kampanjama podizanja svijesti o procedurama zaštite od diskriminacije;

Potrebni resursi: Analiza podataka, pravna ekspertiza, materijali za podizanje svijesti;

Indikator uspjeha: Povećanje uspješnih slučajeva diskriminacije, porast svijesti javnosti o procedurama zaštite.

Nacionalna kampanja za suzbijanje diskriminacije u Bosni i Hercegovini

Odgovorna institucija: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa nadležnim institucijama u BiH, relevantnim organizacijama civilnog društva i međunarodnim organizacijama;

Ključne aktivnosti: Sprovesti nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o metodama zaštite od diskriminacije;

Potrebni resursi: Resursi za komunikaciju s javnošću, edukativni materijali;

Indikator uspjeha: Mjerenje nivoa svijesti javnosti, angažman u kampanjama.

Usvajanje internih mehanizama za zaštitu od diskriminacije na nivou nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima ključnu odgovornost u zagovaranju i usmjeravanju drugih institucija u Bosni i Hercegovini prema implementaciji snažnih internih protokola za borbu protiv diskriminacije.

Potrebni resursi: Alati za širenje informacija, platforme za prikazivanje najboljih praksi.

Indikatori uspjeha: Javno priznanje i ponavljanje uspješnih praksi, usvajanje sličnih protokola na temelju uspješnih studija slučaja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice treba predvoditi ove inicijative, osiguravajući da sve institucije budu opremljene potrebnim alatima i znanjem za učinkovitu implementaciju internih procedura. Postavljanjem ovog okvira, Ministarstvo će odigrati ključnu ulogu u osiguravanju jedinstvenog i proaktivnog pristupa suzbijanju diskriminacije širom Bosne i Hercegovine.

Pristup informacijama u oblasti zaštite od diskriminacije

I. Prilagođene informacije o postupku prijave diskriminacije

- **Odgovorna institucija:** Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice treba osigurati pristupne informacije o postupku prijavljivanja slučajeva diskriminacije. Ove informacije trebaju biti jasne, prilagođene i pristupačne svim građanima, uključujući različite ranjive grupe.
- **Aktivnosti:** Razvoj informativnih materijala na jednostavnom jeziku, organizacija informativnih sesija i radionica o postupku prijavljivanja slučajeva diskriminacije.
- **Potrebni resursi:** Finansijska sredstva za kreiranje prilagođenih materijala, angažovanje stručnjaka za radionice.

- **Indikatori uspjeha:** Evaluacija razumljivosti informacija o postupku prijave, broj prisutnih na informativnim sesijama.
2. **Informacije o nadležnim institucijama za zaštitu od diskriminacije**
- **Odgovorna institucija:** Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je odgovorno za pružanje informacija o nadležnim institucijama koje pružaju zaštitu od diskriminacije.
 - **Aktivnosti:** Stvaranje centralizovanog vodiča institucija, uspostava internet portala sa jasnim informacijama o nadležnim institucijama.
 - **Potrebni resursi:** Razvoj web platforme, angažovanje stručnjaka za kreiranje vodiča.
 - **Indikatori uspjeha:** Broj posjeta web stranici, evaluacija razumljivosti pruženih informacija.

Osiguravanjem pristupačnih informacija o postupku prijavljivanja diskriminacije i nadležnim institucijama, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice može olakšati građanima pristup pravnoj zaštiti i institucionalnoj podršci u slučajevima diskriminacije.

KRAJ